

TREBALL FINAL DE GRAU

Universitat Autònoma de Barcelona

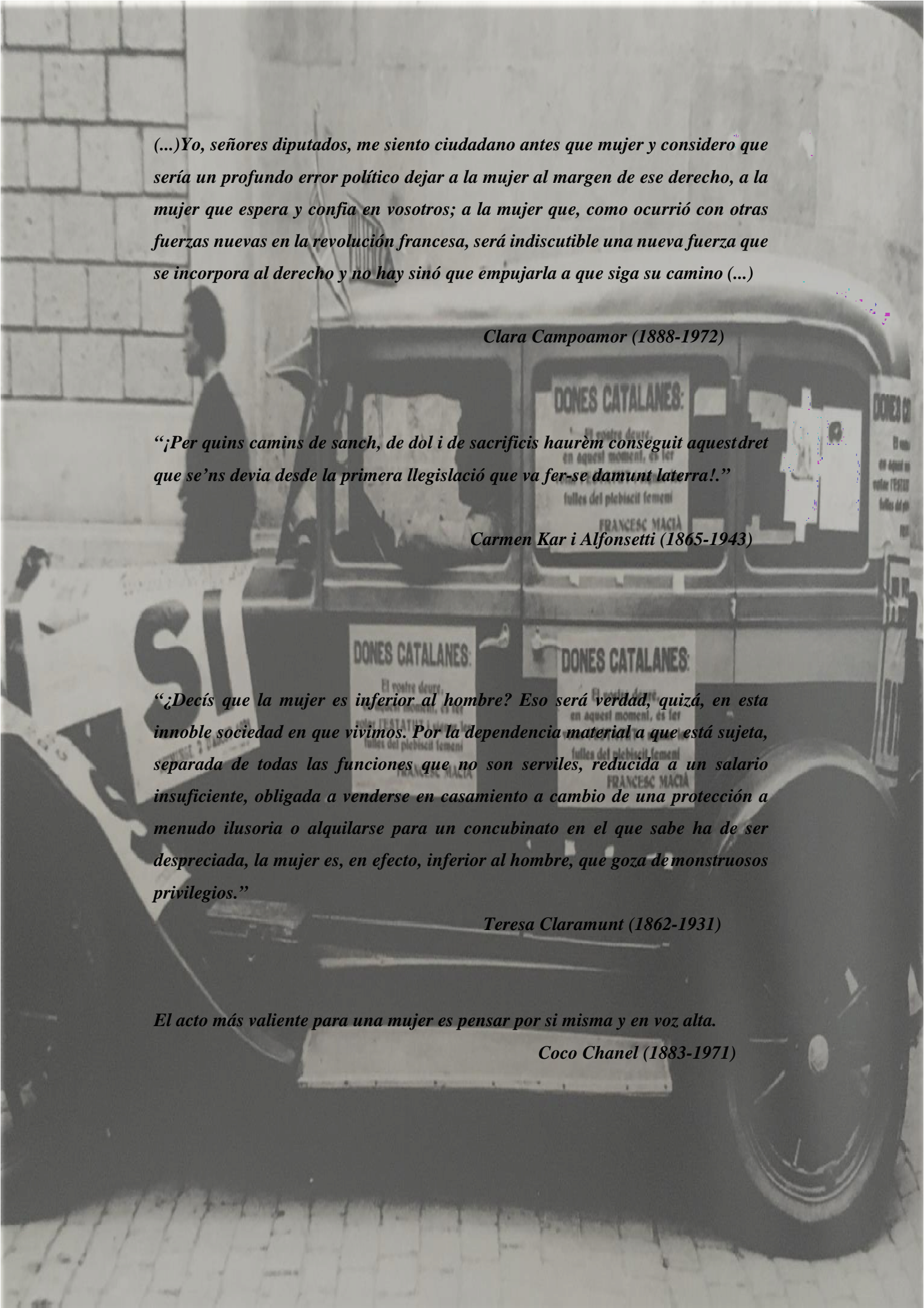
LES SECCIONS FEMENINES

FRONT ÚNIC FEMENÍ ESQUERRISTA

GRAU RELACIONS LABORALS
AUTORA: YOLANDA SALOMÓN SALAS
TUTORA: ELISABET VELO
Facultat de Dret 4art Curs
Universitat UAB

Barcelona maig 2020

(...)Yo, señores diputados, me siento ciudadano antes que mujer y considero que sería un profundo error político dejar a la mujer al margen de ese derecho, a la mujer que espera y confía en vosotros; a la mujer que, como ocurrió con otras fuerzas nuevas en la revolución francesa, será indiscutible una nueva fuerza que se incorpora al derecho y no hay sinó que empujarla a que siga su camino (...)

Clara Campoamor (1888-1972)

“¿Per quins camins de sanch, de dol i de sacrificis haurèu conseguit aquest dret que se’ns devia desde la primera lligislació que va fer-se damunt laterra!.”

Carmen Kar i Alfonsetti (1865-1943)

“¿Decís que la mujer es inferior al hombre? Eso será verdad, quizá, en esta innoble sociedad en que vivimos. Por la dependencia material a que está sujeta, separada de todas las funciones que no son serviles, reducida a un salario insuficiente, obligada a venderse en casamiento a cambio de una protección a menudo ilusoria o alquilarse para un concubinato en el que sabe ha de ser despreciada, la mujer es, en efecto, inferior al hombre, que goza de monstruosos privilegios.”

Teresa Claramunt (1862-1931)

El acto más valiente para una mujer es pensar por si misma y en voz alta.

Coco Chanel (1883-1971)

DEDICATÒRIA

En primer lloc vull agrair l'ajuda i dedicació per la realització d'aquest TFG a la meva tutora la Dra. Elisabet Velo. Per mi ha estat un plaer poder treballar amb ella i haver aconseguit finalitzar un bon treball. No puc més que tenir elogis cap a ella, una gran professional i gran persona. Agrair a la Dra. Maria Jesús Espuny. la seva col·laboració i les aportacions que ha fet a aquest treball.

I dedicar aquest TFG de final de carrera als meus fills Edgar i Irene, pels ànims que sempre m'han donat, la paciència que han tingut i el seu suport incondicional.

Gràcies per tot.

Yolanda

ÍNDEX

DEDICATÒRIA	3
RESUM.....	5
1. INTRODUCCIÓ.....	6
2. ORÍGENS DEL FEMINISME I EL SUFRAGISME	9
2.1. Moviment Sufragista a França	9
2.2. Moviment Sufragista a Anglaterra	10
2.3. Moviment sufragista als Estats Units	13
2.4. Moviment sufragista a Espanya	14
3. MOVIMENTS POLÍTICS DE L'ÈPOCA A L'ESTAT ESPANYOL I CATALUNYA CAP AL SUFRAGI FEMENÍ	17
4. MARC LEGAL DE SEGONA REPÚBLICA	19
4.1. La Constitució de 1931.....	20
4.2. L'Estatut de Catalunya 1932	24
5. LES SECCIONS FEMENINES.....	26
5.1. Seccions amb ideologia de dretes.....	27
5.2. Seccions amb ideologia d'Esquerreres	29
6. FRONT ÚNIC FEMENÍ ESQUERRISTA, MAIG DE 1932	33
6.1. Front Únic Femení Esquerrista a Sabadell: un apropament a les figures més representatives: Maria Teresa Durán, Maria Rosa Arquimbau i Anna Maria Murià.	38
6.2. M ^a Teresa Duran i Nogués, escriptora, poetessa i feminista i fundadora del Front Únic Femení Esquerrista a la ciutat de Sabadell.....	41
6.3. Rosa M ^a Arquimbau. Escriptora, feminista. Fundadora del Front Únic Femení Esquerrista a Barcelona i cofundadora del Front de Sabadell.....	46
6.4. Anna Maria Murià i Romaní. Escriptora, periodista militant política i cofundadora del Front Únic Femení Esquerrista de Sabadell.....	52
7. CONCLUSIONS	57
8. BIBLIOGRAFIA	60
Articles de diaris	61
Recursos electrònics.....	62
Legislació	64
9. ANNEXES	69

RESUM

El sufragi femení va ser un reconeixement legal per a moltes dones, que reclamaven poder exercir aquest dret. Però això comportarà una lluita i un treball. Els inicis al països europeus com Anglaterra i als Estats Units, els moviments feministes a Catalunya i a l'Estat espanyol, l'aprovació de la Constitució republicana del 31 i de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 1932, comportaran reconeixements legals per a la dona. Les associacions feministes, moltes reconegudes pels partits polítics, i la constitució del Front Únic Femení Esquerrista a la ciutat de Barcelona, seran part important per a aquest moviment i pel reconeixement de poder exercir el dret al vot, l'accés a l'educació, un treball digne i a la política, entre d'altres. I van ser aquestes dones de la República les que van fundar i donar vida a aquestes reconegudes associacions.

1. INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest treball és l'estudi del feminisme durant la Segona República espanyola (1931-1939). Els orígens del feminisme es daten al voltant de l'any 1789, sent un dels seus tractats fundacionals el llibre *A Vindication of the Rights of Woman: with Strictures on Political and Moral Subjects* (Vindicació dels drets de les dones) de Mary Wollstonecraft, publicat el 1792. Emmeline Pankhurst, un referent en la lluita feminista i una de les principals fundadores del moviment sufragista britànic, lluitarà pel dret al vot de la dona. L'any anterior el 1791, Olympe de Gouges, publica “*Déclaration des Droits de la Femme et de la Citoyenne*” (Declaració dels Drets de les Dones i la Ciutadana), criticant l'omissió de les dones en la declaració de drets de l'home resultant de la Revolució francesa de 1789. Per aquest text la van guillotinar el 1793. El 1848 a la Convenció de Sèneca Falls a la ciutat de Nova York, organitzada per Lucretia Mott i van presentar un manifest anomenat “*Declaració de Sèneca Falls*” o “*Declaració de Sentiments*” per debatre els drets de les dones. A finals del s. XIX el sufragisme va prendre rellevància social i política.

Es demanava el dret al sufragi universal de la dona, i es defensava els mateixos drets i reconeixements humans dels homes. Un moviment històric, que va tenir uns inicis i un termini, amb el qual es va qüestionar si realment la dona estava preparada per aquest canvi, si seria capaç per ella mateixa d'assolir una responsabilitat com la decisió del vot per ella mateixa, fins arribar a qüestionar-la i responsabilitzar-la en un futur.

El període de la Segona República és un dels moments més decisius de l'Estat espanyol l'abdicació del monarca Alfons XIII, l'aprovació de la Constitució del 1931 i a Catalunya el reconeixement del primer Estatut d'Autonomia de Catalunya (conegut com l'Estatut de Núria), pel president Francesc Macià el 1932, van suposar canvis molt importants que intentarem analitzar en el següents punts d'aquest treball.

En aquest treball s'incidirà que va implicar el moviment en defensa del sufragi femení per les dones, les seccions femenines en l'època de la II República. La constitució d'un Front Únic Femení Esquerrista, moviment feminista constituït a la ciutat de Barcelona, i amb adhesions a altres ciutats com va ser a la ciutat Sabadell¹. Els ideals d'aquestes associacions, qui van ser les seves fundadores, les aportacions que va tenir el moviment feminista a Catalunya i a l'estat espanyol.

Les dones eren sotmeses a una societat patriarcal, no tenien ni veu ni vot. Una vida monòtona dominada i oprimida per l'home sense cap ocupació que la llar i els fills, amb un paper ja assignat de ser la dona o la mare d'algú. Alguns autors la van anomenar com l'àngel de la llar². Aquesta situació la va aprofitar molt bé l'Església. Moltes dones van veure un recolzament i una sortida als seus problemes amb el suport de l'església i del seu capellà. El cristianisme serà una influència molt important per a la dona catòlica de la segona República, i reconeixerà el seu dret al sufragi universal. Aquest acte qüestionarà decisions importants³.

---

¹ Sabadell ha estat una ciutat de gran mobilització social pel seu teixit industrial. Això va ser possible per la seva situació amb el districte llaner. La industrialització vallesana era llanera, però la industrialització catalana era cotonera. Sabadell comptava amb telers mecànics i això va permetre que la indústria llanera liderés. Aquesta modernització va permetre que fos líder a tot l'Estat Espanyol. Aquest sector va necessitar molta mà d'obra i les dones hi van estar presents. La classificadora de llana, la metxera, la filadora, la canonera, la nuadora, l'ordidora i la teixidora, eren alguns dels oficis de les dones en el sector de la indústria tèxtil a Sabadell. La introducció de la dona en la industrialització va suposar unes jornades de 65 hores setmanals i un diferència salarial amb l'home. La dona era formada a les fàbriques però també es van formar a les escoles Industrial d'arts i oficis, escoles municipals de Tall i Confecció, etc. *"Historia de Sabadell". Els orígens de la ciutat fàbrica.* (s.f). Recuperat de <https://www.isabadell.cat/sabadell/historia-de-sabadell-els-orogens-de-la-ciutat-fabrica/>

² Àngel de la llar. Concepte que se li atorgava a un model de dona entre el S. XVI al XIX. Aquesta dona era descrita per autors com Fray Luis de León amb la seva obra *"La perfecta casada, una dona tal i com ens fa veure la seva obra: " así la buena mujer, cuanto para sus puertas a dentro, ha de ser presta y ligera, tanto para fuera dellas, se ha de tener por coja y torpe"*. Aquesta dona és exclosa de la vida pública, immersa en la seva llar. Una dona sense capacitat física, intel·lectual ni moral. Escriptors com Concepción Arenal en els seus escrits va criticar en el seu llibre *"La mujer del porvenir"* aquesta situació de la dona: *"la diferencia intelectual sólo empieza donde empieza la de la educación. Los maestros de primeras letras no hallan diferencia en las facultades de los niños y de las niñas, y si las hay es en favor de éstas, más dóciles por lo común y más precoces.* Molt crítica amb les tasques assignades, amb el "rol" d'aquesta la dona, com era tractada per la societat. Velo, E (2015). *Gènere i treball al Poble Sec (Barcelona) 1960-1975.* Barcelona. UAB. Recuperat de <https://hdl-handle.net.arenab.cat/10803/285565>

³ CAPEL, Rosa M^a. Fin del letargo: El sufragismo en Europa y America. *El sufragio femenino en la 2ª república española*: Granada. Universidad de Granada, 1975, pp. 17-22.

Aquests moviments feministes, amb molts conflictes socials, començaran a reivindicar els drets d'aquesta nova dona, que volia tenir els mateixos drets i igualtats que l'home: un millor treball, millores salarials, igualitàries als homes, i no com un complement al sustenti del cònjuge. L'accés als estudis era només per a les classes altes, i les feministes demanaven una educació accessible a tothom, laica i gratuïta. Poder anar a l'escoles, a les universitats, als centres de formació professionals, sentir-se integrada en una societat que demanava canvis i volien ser participants⁴. Aquestes dones lluitadores de les seves ideologies, escriptores, lletrades, dones de la llar, catòliques, escriptores, activistes i defensores dels seus drets, es veuran representades en feministes reconegudes i defensores del sufragi femení com són: Clara Campoamor, Victòria Kent, Margarita Nelken, Teresa Claramunt i d'altres.

Profunditzar en el moviment del feminisme català mitjançant dones partidàries del moviment, que junt amb les seves ideologies van portar a terme la lluita. S'iniciarà en les biografies de les fundadores del Front Únic Femení Esquerrista de Barcelona i la seva adhesió al Front de Sabadell, fent menció de Maria Teresa Duran i Nogués, Rosa Maria Arquimabau i Anna Maria Murià.

Farem incís al llarg d'aquest treball de la dona catalana que vol ser participant en els canvis socials i la política. La creació de nous partits amb seccions femenines. Aquestes noves organitzacions seran una aportació molt important per a la concessió del sufragi femení, canvis en la legislació con el reconeixement al divorci, millores laborals, etcètera. Noves associacions de diferents ideologies que anirem fent menció al llarg d'aquest treball *com Acción Católica, POUM, Lyceum Club Femení i Mujeres Libres*, entre d'altres⁵.

---

⁴ CAPEL,R, “. La mujer española en el ocaso de la monarquía”, op.cit.81-94.

⁵ Martín, J.L., Tavera, S.(2019). *Sufragisme i sufragistes. Reivindicant la ciutadania política de les dones*.

“El llarg camí cap al sufragi femení a Catalunya”. Memorial Democràtic.

2. ORÍGENS DEL FEMINISME I EL SUFRAGISME

El moviment sufragista i el feminisme no van ser iguals en tot el món. Van haver-hi països més avançats com Anglaterra, Estats Units, i d'altres que s'hi van afegir més tard com va ser el cas d'Espanya.

2.1. Moviment Sufragista a França

Els primers moviments sufragistes van sorgir a França en el S.XVIII. Unes dones de la noblesa, van començar a preocupar-se per l'educació, la filosofia, l'art, les ciències, van ser les primeres intel·lectuals femenines en crear el que s'anomenaran *Salonnières* i van intentar reivindicar els drets de les dones. Demanaran a l'*Asamblea de las Cortes Constituyentes* una igualtat entre l'home i al dona, i serà laborant la seva *Petition de femmes du Tier Etat au Roi* on reclamaran el seu dret a l'educació. Sense cap èxit. Al 1791 van fer un segon intent presentant una Declaració dels drets de les dones “Olympe de Gouges”(1748-1793), Luisa (Claire) Lacombe (1765-1809), “Mme. Mouret” i d'altres, sense cap èxit. Flora Tristan (1803-1844), portadora de noves idees del feminisme, la seva lluita estarà centrada en la unificació del proletariat, *proletarios del mundo, unios* . El 1793 algunes d'elles van ser executades a la guillotina i es van clausurar els seus clubs.

La dona francesa continuarà la seva lluita, no acceptarà aquesta condició de dona submissa i és al 1870, un cop constituïda la III República a França quant Louise Baberousse (1871-1921)⁶, reclamarà per primera vegada el dret del sufragi femení per a la dona. Però no serà fins al 1946 quan realment es va atorga el dret al sufragi femení⁷.

---

⁹ CAPEL,R, “Fin del letargo: el sufragismo en Europa y América”, op.cit.pp.25-30.

2.2 Moviment Sufragista a Anglaterra

És a meitat del segle XIX quan començarà a sorgir el que s'anomenarà el moviment Sufragista. La Revolució Industrial d'Anglaterra el 1780 seran els inicis d'una revolució social, amb un fort impacte en les dades compreses entre 1830-1840, augment de la natalitat, molta producció de béns, la industrialització, els avanços tecnològics, serà una època de prosperitat i expansió. El moviment tindrà més força a les ciutats més industrialitzades. Altres aportacions al Sufragisme l'obra dels filòsofs John Stuart Mill (1806-1873) i Harriet Taylor Mill (1807-1858), que junt amb el comunisme marxista, seran les tendències ideològiques que inspiraran la reivindicació de la millora de drets i condicions de la vida del proletariat en general unes condicions de vida infrahumanes, habitatges en suburbis, jornades laborals excessives, el treball de la dona a les fàbriques i a les mines, l'explotació del treball infantil i de la dona. Els abusos que patia constantment, seran raons que justificaran la reclamació de les millores dels drets del proletariat i de la dona. És aquí on ella, també s'imposarà i començarà a reclamar.

La lluita de la classe obrera per reclamar les seves condicions laborals com socials, durà a acceptar a la dona com a companya de lluita. Aquesta dona, ja no viurà tancada a la llar, treballarà a les fàbriques, a les mines, a la indústria i voldrà els mateixos drets que l'home. És a Anglaterra en els segles XIX i XX on el moviment feminista tindrà més incís i els seus *centres de batalla* centrals. Això donarà lloc al inici del que serà el moviment sufragista a Anglaterra. La seva lluita feminista serà una reclamació de drets en política, en cultura, en economia, amb una incís que faran molt important en que serà el centre de la seva lluita, el sufragi femení, el dret al vot. Ella comprèn que sense poder votar no és possible tenir drets. Dones feministes importants que van portar a terme una lluita com Mary Astell (1666-1731) i Mary Wollstonecraft (1759-1797), deien: *Haced de vuestras hijas unas personas humanas, haced de ellas unos seres valientes que en caso de necesidad puedan marchar por si solas en la vida.*

La intervenció de la dona en la política i reclamar el dret al sufragi femení serà una de les vies necessàries per aconseguir el seu propòsit, ja que l'Estat no reconeixerà els seus drets fins a molt més tard. Les dones angleses van reagrupar les seves

forces, la *Liga Primoise*, la *Women Liberal Federation*, van ser moviments en lluita dels seus drets, fent-se sentir com Josephine Butler (1828- 1906) que va iniciar una lluita en contra de la prostitució legalitzada, quinze anys després amb èxit.

A Anglaterra, amb l'arribada del nou segle, el moviment sufragista es veurà enfortit. Les dones sufragistes reivindicaran amb mítings, a reunions, moltes vegades sense el consentiment de les autoritats, duran a terme lluites més dures, més violentes amb empresonaments per part de dones, vagues de fam, que servirà com a medi de pressió per poder sortir de la presó. El nombre d'afiliades cada vegada serà més gran, cada vegada hi haurà més dones que reclamaran els seus drets. Cada cop la lluita serà major, fins que qualsevol acte a la capital a Londres tindrà conseqüències a tot el país.

A començaments del segle XX, un nou moviment sorgirà per substituir el anomenat *Unió Nacional Femenina de societats sufragistes*. Aquest partit nou *Union Social y política femenina (WSPU)*, dirigida per Emmelin Pankhursts (1858-1928), amb una líder que serà una dona de fàcil oratòria i que junt amb les seves filles, Sylvia i Christabel al 1903, es van aliar amb el partit laboralista per intentar aconseguir els seus medis. Serà una força política molt forta i amb molts d'èxits ja que hi comptava amb medis econòmics propis, moltes aportacions dineràries, un diari propi on podran expressar les seves opinions, *Votes for Women, The sisters suffragettes*, (Les noies sufragistes) amb la seu principal a Londres.

La victòria dels liberals el 1906, la WSPU reforça la seva organització a Londres, apareix molt estructurat i amb moltes ganes d'activitat. Es va organitzar un gran míting a *Trafalgar Square*. El 1907 dos manifestacions celebrades al mes de febrer, van dur a les dones a enfrontaments policials, i això portarà unes conseqüències amb els moviments sufragistes. Una separació total portarà a terme dividir-se en dos grups, fins a aconseguir la divisió total. Les més partidàries de l'acció directa, *La Unió Social o Política (WSPU)* i les pacifistes *La Unió Nacional de Societats (NUWSS)*, sempre dintre de la legalitat.

El 3 de març de 1908 semblava que el Sufragisme aconseguirà una primera victòria, presentant un projecte de llei a la Càmera dels Comuns que es demanava que hi poguessin votar les dones que tinguessin els següents requisits:

“Totes les dones amb casa pròpia o alquilada al seu nom.

Totes les dones casades que tinguin bens al seu nom.

Totes les dones que paguem lloguer de pisos més de deu llibres esterlines anuals

Totes les que ocupin, a canvi de treball, una casa o habitacions lliures de renda (las porteres per exemple) sempre que els seus principals no resideixen a la casa.”

Aquest projecte va ser necessari una segona lectura perquè fos aprovat el seu estudi a la Càmera amb 271 vots en contra i 91 a favor. El vot femení va tenir el suport dels conservadors, però no arribarà a l'èxit. El nomenament del primer ministre Herbert Henry Asquith (1852-1928) contrari a les ideologies de les sufragistes van du a témer intensificar més les seves lluites. Grans manifestacions, encadenaments voluntaris a les reixes de *Downing Street*, vagues de fam. Això va comportar èxit amb noves militants.

El 1911 Asquith anunciarà que presentarà un nou projecte de llei amb la concepció del sufragi masculí, i el femení serà inclòs a les esmenes. Mrs. Pankhurst, qui havia obtingut la promesa del Primer Ministre de que inclouria el sufragi, ho va trobar com una traïció, i declararà que no admetrà la concessió del vot si no es per mitjans d'una **Acta** única. Aquesta traïció va suposar per al sufragisme una total tornada a la lluita, un trencament total dels dos partits. Els enfrontaments al 1911 cada vegada els actes eren més violents, bombes de mà, incendis, i al 1912, un total de unes dos-cents dones van trencar aparadors *Piccadilly Circus*, *Regent* i *Oxford Street*. El 4 de juny de 1913 a *Surrey* es celebrava cada any un prestigiós *Derby de Epsom*. Emily Davison (1872- 1913) feminista, activista i partidària d'aparèixer a actes públics i defensora dels ideals del Sufragisme, formava part de la WSPU. Els seus actes no eren acceptats per totes les sufragistes, i al Derby de Epsom, donarà la seva vida en favor del moviment llençant-se al cavall del Rei Jordi V. Diverses versions justifiquen aquest acte. Unes veus diuen que va suïcidar-se per la causa sufragistes, altres deien que volia clavar la bandera al cavall. Aquest acte

commocionarà totes les dones sufragistes i no sufragistes. La Guerra Mundial va paralitzar el moviment, fins el 1918 que es va atorgar el vot femení al les dones a partir dels 30 anys i el vot masculí als 21. quedant suprimit aquesta diferencia al 1928⁸.

2.2. Moviment sufragista als Estats Units

La activitat sufragista va estar lligada amb el que serà la lluita abolicionista, el dret al sufragi femení i la Guerra de Secessió (1861-1865). Guanyant els estats del nord i aconseguint l'abolició de l'esclavitud, un cop concedits tots els drets als esclaus, es centraran en el que serà la lluita del dret del vot a la dona, el sufragi femení, el divorci, l'accés a l'educació entre d'altres.

Un dels primers actes més importants que va tenir el moviment, i que és un gran referent per la lluita del Sufragisme en molt països, serà la primera reunió al 1848 anomenada la “*Declaració de Sènecal Falls*” o “*la Declaració de Sentiments de Sèneca Falls*”⁹

L'estat de Nova York. Va ser la primera convenció sobre els drets de les dones organitzada per Lucretia Mott (1793-1890) i Elisabeth Cady Stanton (1815-1902). Es van discutir els drets de les dones, les peticions a fer, con portaran a terme la lluita, demanaran poder ser propietàries, sol·licitar el divorci, i l'accés lliure a qualsevols professió, l'accés a l'educació. Però no van reclamar el dret al vot. Serà el 1850 a la convenció de les dones a Ohio amb intervenció de líders de color on es reclamarà una total igualtat al sexe masculí.

Als EUA, a finals del segle XIX el sufragisme entra en la fase baixa, la situació

---

⁸ CAPEL,R, “Fin del letargo: el sufragismo en Europa y América”, op.cit.,31-59.

⁹ Annex nº 1. La “Declaración de Seneca Falls” també coneguda com la Declaració de Sentiments i Resolucions de Seneca Falls. És un dels documents més importants que va ser signat en la lluita del sufragi femení. La declaració va ser signada per setanta-vuit dones i trenta-dos homes de diversos moviments y associacions polítiques de talant liberal y pròxims als cercles abolicionistes, liderats por Elisabeth Cady Stanton, serà qui la redactarà i Lucretia Mott. Reclamaran les condicions per les dones, dels drets socials, civils y religiosos. Aquest document adoptarà la forma de la declaració d'Independència dels Estat Units, pel qual aquest text tindrà una força convicció i un significat molt històric.

del país, la *Women Chistian Temperance Union* donava suport a la llei seca i això no va agradar a tothom. Una divisió del moviment sufragista en la *National Women Suffrage Association* dirigit per Victòria Claflin Woodhull (1838-1927) defensora de i que no agradava a tothom, i l'altre *American Woman Suffrage Association* dirigida per Lucy Stone (1818- 1893). Qüestió que va debilitar al moviment i va constatar la seva separació.

El primer Estat a reconèixer el dret a la dona va ser Nova Jersey el 1870, però el va perdre al 1908. Als Estats Units el 1916 la major part del Congrés era partidària del sufragi femení. El 1918, la Càmera de Representants Va aprovar la XVIII a esmena a la Constitució dels Estats Units d'Amèrica, per 274 vots a favor i 136 en contra del dret dels ciutadans dels Estats Units, el vot no serà denegat ni limitat, ni per cap estat ni per raó de sexe¹⁰.

2.3. Moviment sufragista a Espanya

En primer lloc, es pot confirmar que hagués moviment sufragista a l'Estatespanyol, va sorgir més tard que a altres països. Les conseqüències van ser les següents: un retard social, econòmic, cultural, poca industrialització, una burgesia mitjanament poderosa, un retard en l'educació de la dona, enfrontament entre els partits polítics de la dreta i l'esquerra, seran les causes per les que no tindrem a Espanya aquests moviments tant organitzats i tan ben estructurats, amb líders importants i de gran renom estudiades i reconegudes. Pot ser la condició de la dona, sotmesa al patriarcat, al catolicisme i la poca educació, seran motius que comportaran el retard en aquests tipus de moviments i pel que no van lluitar pel sufragisme com a tal.

Però si podem dir que van tenir uns moviments feministes important, defensats i lluitats per personatges tant importants com Fernando de Castro el 1869, que inicia un cicle de *Conferencias Dominicales per a la dona a la Universidad de Madrid*, i acabarà sent *La Escuela de Institutrices*, Faustina de Sáez de Melgar crea la *Asociación para la Enseñanza de la Mujer*. Concepción Arenal (1820-1943), amb el seu escrit *La Mujer del Porvenir*, Emilia Pardo Bazán *Una opinión sobre la*

---

¹⁰ CAPEL,R, "Fin del letargo: el sufragismo en Europa y América", op.cit.,23-62.

mujer el 1882, *La Ilustracion de la Mujer* impulsada a Barcelona per Concepción Jimeno de Flaquer, i donant cabuda a altres feministes com Sofia Tartilan o Josefa Pujol de Collado. *La Mujer* creada al 1871 per Faustina de Sáez de Melgar, van ser els precursors o les precursoras del que serà el moviment feminista a Espanya.

Les dones començaran a fer-se escoltar, i es posarà de manifest el que serà la reclamació dels seus drets, en defensa de la societat patriarcal a la que estava exposada. Sorgiran veus femenines que nomenarem als llarg d'aquest treball i que faran una gran labor en defensa i per la lluita dels seus drets. Amb la seva veu escriuran novel·les, obres, faran reunions, articles periodístics, actes polítics, associacions, etcètera. Quatre seran les condicions que duran a terme la dona espanyola per la lluita dels seus drets. El primer serà l'accés a l'educació femenina. Poder estudiar i reduir l'analfabetisme seran un dels objectius primordials de les dones feministes. El segon és la denuncia de la situació d'inferioritat de les dones als llocs de treballs, les condicions dels laborals, salarials, discriminacions per raó de gènere. La tercera la discriminació jurídica de les dones ratificades per les lleis i sancionades, les dones casades que hauran de deixar tots els seus drets legals als marits, l'adulteri, les administracions dels seus bens, entre d'altres. I quart la intrusió i la participació de la dona en el món de la política, la lluita i el reconeixement del dret al sufragi femení. Aquest seran els detonants que duran la lluita femenina¹¹.

Els patrons de les fàbriques aprofiten la mà d'obra femenina, que fa un tipus de treball manual i en condicions molt precàries i que percep un salari inferior al dels homes. En l'àmbit laboral, les dones són un dels col·lectius objecte de la legislació social conjuntament amb els nens: el 1900 s'aprova la primera de les *lleis Dato*, protectora de dones i nens. En aquest període la legislació laboral incidirà en la protecció de les dones com a mà d'obra que també ha de complir amb la seva missió de mares; el 1912 s'aprova la llei de la cadira, destinada a salvaguardar el físic de les dones que treballaven en comerços i sectors econòmics similars, i la

---

¹¹ Franco, G. Los orígenes del sufragismo en España. *Espacio, Tiempo y Forma, V.H.ª Contemporánea*, (en línia) 2004, t16: p. 455-482. (consultat el 03 de març de 2020). <https://www.ucm.es/data/cont/docs/995-2015-01-09-sufragismo.pdf>

lleï de treball nocturn, ideada perquè les dones no poguessin treballar de nit per poder cuidar els seus fills i filles. Els anys 20, durant la dictadura de Primo de Rivera s'aprova l'assegurança de maternitat, que té per objectiu la protecció mèdica i la recuperació de les dones durant el part i després del mateix.

Aquestes dones pagàvem moltes vegades uns preus molts alts per aquests treball, per aquesta dependència econòmica. Patien menyspreus, abusos i molts aquests abusos eren de terme sexuals per part dels superiors, del capatassos, de l'amo, de l'encarregat, etcètera.

Però també sorgeixen noves oportunitats laborals per la dona amb cultura i mínims estudis als que podrà tenir accés, seran les telefonistes, oficinistes, les dependents, les mestres d'escola, mecanògrafes, etc. però sempre amb sous molt inferiors als de l'home. Aquest no tindrà com a requisit necessari una preparació per l'accés al treball, condició indispensable per a la dona.

Això no acontentarà a l'home i sorgiran moviments que reclamaran l'acomiadament de les dones a les fàbriques, als comerços, als despatxos, etc. perquè consideraven que ocupaven el lloc que pertanyien al home¹².

Un reconeixement en la societat, un treball digne, un accés als estudis, a les universitats, i uns reconeixements de drets com a persona, no com a objecte social que pertànyer a algú. Llibertat pròpia de decisió sobre la seva vida, no sentir-se moltes vegades una esclava dins de la societat en la que viu, i sobre tot un reconeixement jurídic. Això comportarà reclamar el dret al sufragi femení i el que serà més endavant una lluita pel dret al vot¹³.

Aquest punts mencionats anteriorment i dels que farem incís al llarg del mencionat treball. Seran motius de l'estudi. Què va suposar el feminisme a l'Estat Espanyol?, Per a moltes dones feministes, del món de la cultura, de la política i que

---

¹² Franco, G. Cit: "Los orígenes del sufragismo en España" op.cit.pp.455-482

¹³ Cit: Nelken. M., "Feminismo", op. cit pp.7-38.

nomenarem al llarg d'aquest treball, els moviments feministes, les seccions femenines i coneixerem moviments polítics, la legislació de l'època, la concessió del vot femení¹⁴.

3. MOVIMENTS POLÍTICS DE L'ÈPOCA A L'ESTAT ESPANYOL I CATALUNYA CAP AL SUFRAGI FEMENÍ.

La dictadura de Miguel Primo de Rivera (1923-1930) va comportar la fi de la Monarquia, a causa del suport incondicional d'Alfons XIII al General, que li va suposar un gran desgast i l'oposició d'un ampli espectre social i polític. La Segona República, etapa que va succeir a l'abdicació del monarca, va ser un període molt important pels moviments feministes de l'època i el reconeixement del sufragi femení.

A l'any 1924 dins de l'àmbit polític Miguel Primo de Rivera crea el seu propi partit, *La Unión Patriótica*, amb una ideologia que pretenia fonamentar la Dictadura. El·legalitza la resta de partits. Posa fi a les Guerres del Marroc amb la derrota del líder rebel *Abd-el Krim* al 1926. Substitueix el Directori Militar per un consell Civil al 1926, i crea *Asamblea Nacional Consultiva*. Aquesta Assemblea tindrà naturalesa fiscalitzadora i consultiva, prepararà projectes fonamentals que hauran de ser objecte de l'òrgan legislatiu. Les sessions d'aquesta Assemblea amb un inici del 10 d'octubre de 1927 i finalitzen el 06 de juliol de 1929 al Palau del Congrés del Diputats¹⁵.

Una de les tretze dones que va ser representant de *La Asamblea Nacional* designada directament per Primo de Rivera, va ser María de Echarri (1878-1955)¹⁶, una de les màxims exponents del feminisme catòlic de l'òrbita madrilenya. De Echarri també va ser vocal i inspectora de treball a *El Instituto de Reformas*

---

¹⁴ Franco, G.A. (2004). *LOS ORIGENES DEL SUFRAGISMO EN ESPAÑA*. (pp.455-482). Madrid. Universidad.

¹⁵ CONGRESO DE LOS DIPUTADOS (2020). *Dictadura Primo de Rivera, Asamblea Nacional, 1923-1930* (En línia). Congreso: Madrid. (consultat: 20 de març 2020). Disponible a internet:

¹⁶ Escorial, Madrid. Va participar intensament des de molt jove en l'activisme catòlic. Fundadora de sindicats obrers e inspectora de treball. Va promoure millores socials com va ser la Llei de la cadira. Va ser una de les primeres dones Regidores de l'ajuntament de Madrid. Maria de Echarri, (s.f) 04 d'abril de 2020. Recuperat de: www.escriptorasenlaprensa.es/maria-de-echarri

Sociales a partir de 1918 i va ser regidora a l'Ajuntament de Madrid al 1924.

Altres esdeveniments com els intents de modernització del país, la repressió al moviment obrer, la CNT és il·legalitzada, la UGT no (fins i tot col·laboren amb la dictadura), prohibició dels drets públics, la suspensió de les garanties constitucionals, la prohibició d'altres llengües que no fos el castellà, la dissolució de les diputacions provincials i la censura de la premsa. Sorgeixen anhels de reformes, laborals, agràries, educatives, i els reconeixements de drets humans, el dret al vot de la dona, van ser raons per les que es va demanar un canvi social i polític.

Va ser el 28 de gener de 1930 D. Miguel Primo de Rivera va presentar la dimissió a Alfons XIII, obligat per l'oposició a la dictadura. El poder passa a mans del General Berenguer i es passa a anomenar "*dictablanda*". Sorgien nous polítics, noves forces polítiques, nous partits i la Monarquia perdia suport. Els partits d'esquerra, cada vegada eren més forts, feien pactes, es coordinaven esperant el moment de poder assolir el poder. Aquests partits eren molt diversos, partits amb ideals d'esquerres, altres defensors del moviment obrer, i uns altres amb ideologies més conservadores, però tots amb un mateix ideal derrotar a la Monarquia i assumir l'Esquerra el poder.

El 17 d'agost de 1930 és signa el *Pacto de San Sebastian*. Aquesta reunió va ser promoguda pel partit polític *Alianza Republicana*, amb una assistència per part de tots els partits republicans excepte del *Partit Federal Español*, per fer caure la Monarquia d'Alfons XIII i establir proclamar la II República. És va decidir formar un govern provisional integrat per Miguel Maura, Alcalá Zamora, Lerroux, Nicolau D'Oliver, Álvaro de Albornoz, Indalecio Prieto, Martínez Barrios, Largo Caballero, Azaña, Fernando de los Ríos i Marcelino Domingo, però aquest pronunciament va ser un fracàs, ja que una part dels polítics esmentats es trobaven a la presó.

El febrer del 1931 la perspectiva electoral estava formada per dos bàndols: un republicà i compacte i l'altre monàrquic amb molt problemes a nivell intern, molta desunió. És van celebrar les eleccions el 12 d'abril de 1931 amb una victòria al

bàndol republicà. L'abdicació del Monarca Alfons XIII i la seva sortida del país el 14 d'abril de 1931, quan es van conèixer els resultats de les eleccions municipals celebrades dos dies abans, va quedar instaurada a l'Estat espanyol la nova República, d'una manera pacífica i sense aldarulls¹⁷.

Catalunya viu un moment polític molt important, la proclamació el 14 d'abril de la República i després transformada com a Generalitat de Catalunya, representada per Esquerra Republicana de Catalunya, (sota l'hegemonia política d'un bloc de classes popular). Es reconeix el primer Estatut d'Autonomia de Catalunya al setembre de 1932, també conegut com l'Estatut de Núria, pel president de la Generalitat Francesc Macià i Llussà (1859-1933), i amb la visita d'un govern provisional de l'Estat Espanyol format per Fernando de los Rios Urruti, Marcel·lí Domingo i Sanjuan, Lluís Nicolau i d'Olwer, faran la reconversió del Govern de Catalunya el que serà el nou Govern de la Generalitat de Catalunya.

Aquesta transformació, suposarà per la societat catalana un canvi tant social com polític, i en general per a la dona. Va trobar una forma de demanar el seu dret, al sufragi femení i poder demanar exercir el seu dret al vot a les eleccions generals del 28 de juny de 1932. La participació en la votació per l'Estatut de Catalunya i les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 amb la nova formació política d'Esquerra Republicana de Catalunya, vencedora de les eleccions municipals.

4. MARC LEGAL DE SEGONA REPÚBLICA

Com a marc legal en aquest treball farem incís en dues Lleis molt importants de l'època. La primera és La Constitució del 1931, molt important, ja que amb aquesta Llei és, on es va reconèixer el dret al sufragi femení a l'Estat Espanyol. Es farà un incís en el articles que van ser molt importants en veure reconegut aquest dret. I nomenarem un moment històric molt important per dues dones de la política espanyola i que van ser partícips en reconèixer el dret al sufragi femení entre d'altres.

En el cas de Catalunya es farà un incís en l'Estatut de Catalunya, anomenat també

---

¹⁷ Cit: Capel, R.M., (1975). "La concesión del voto a la mujer", op.cit pp.155-156.

l'Estatut de Núria. Que va suposar aquest reconeixent per a Catalunya?. La participació de la dona catalana amb l'Estatut de Catalunya, que suposarà tenir reconegut aquest dret i no poder exercir el vot.

4.1. La Constitució de 1931

En el cas espanyol, un RD del Ministre de Governació Don Miguel Maura, el 8 de maig de 1931 presidit pel ganivet d'Alcalá-Zamora va posar-hi fi a aquesta situació, i un govern provisional. Serà qui regularà les eleccions per a diputats de la *Asamblea Constituyente*. Es reformaran alguns articles de la Llei electoral vigent de l'època.¹⁸ Aquest RD modificarà la Llei electoral perquè la dona pugui tenir accés. Permetrà que les dones puguin ser diputades com serà el cas de Clara Campoamor i Victoria Kent.

“Artículo 2.º La edad de veinticinco años señalada en el artículo 1.º de 3a expresada Ley queda reducida a la de veintitrés años, a partir de la cual tendrán capacidad para ser electores y elegibles, quedando subsistentes las demás limitaciones que establece dicho artículo”

Artículo 3.º El artículo 4.º de la Ley se varía en el sentido de reputar como elegibles para las Cortes Constituyentes a las mujeres y a los sacerdotes”¹⁹

Segons aquest RD, aquest nou govern presidit per Niceto Alcalá-Zamora y Torres, si va tenir en compte a la dona, però la reconeixia com a elegible, no la declarava com a electora, és a dir no li reconeixia el dret al vot. Les eleccions generals, van quedar fixades pel 28 de juny, amb un total del 35% d'abstencions, amb una dreta derrotada i molt desarticulada, i la Càmera dominada per la majoria pels partits republicans d'esquerra, els socialistes amb 116 escons, els radicals amb 90 i els radicals socialistes amb 56. El 14 de juliol de 1931 es van inaugurar les Corts Constituents amb uns diputats que han d'instaurar una nova Constitució²⁰.

En aquesta assemblea constituent, la defensa del sufragi femení pren molta rellevància. Dues dones, Clara Campoamor (1888-1972), del partit Republicà Radical i Victòria Kent (1898-1968), del partit República Radical Socialista com

¹⁸ Reial Decret 10 de maig de 1931. “Cambio de la Ley electoral del 8 de agosto de 1907. *Gaceta de Madrid*, 30 de setembre de 1931, núm.130. p.p. 639-640.

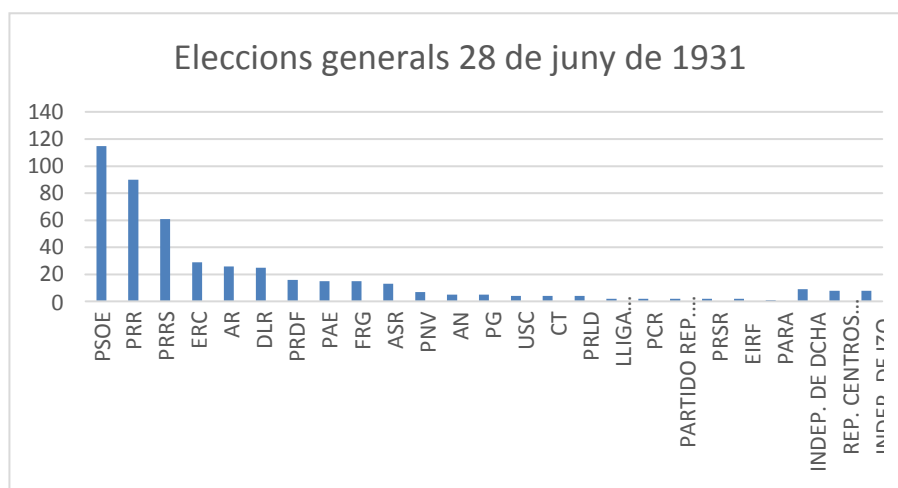
¹⁹ Cit. (RDL 10 de maig de 1931).

²⁰ Cit: Capel,R. “La concesión del voto a la mujer.” op.cit.155-156.

a diputades de les noves Corts Constituents. Van ser escollides per la comunitat de Madrid, entre un total de 470 diputats.

En el punt de debat sobre l'esmena a l'article 23 de la Constitució republicana, on s'havia d'incloure el dret de les dones a votar, les dues diputades van defensar estratègies molt diferents, contraposades. Victoria Kent, qui defensava que primer s'havia d'integrar la dona en la societat, considerava prematura la decisió del vot, és considerava que la dona no tenia una preparació per la política i exercir el dret al vot era prematur, per la seva vinculació i influència amb l'església, l'analfabetisme al que es veia sotmesa per no tenir accés a l'educació. Clara Campoamor, gran defensora del sufragi femení, demanava el vot i altres mesures igualitàries, i amb molts col·legues en contra per la seva fermesa²¹. Deia que la dona, ja tenia una decisió per si mateixa. No necessitava a l'home per poder pensar.

A continuació és presenta a la figura nº1 i on es pot observar el total dels diputats i amb representació dels seus partits polítics. Observem que hi ha un total de 470 diputats, que van integrar les *Cortes Constituyentes* amb un 35 % d'abstencions i només dues dones Clara Campoamor i Victoria Kent com a diputades femenines²².

²¹ Martin, J.L. El sufragi femení un vot conservador: *Sufragisme i sufragistes: reivindicant la ciutadania política de les dones*. Barcelona: Memorial democràtic. 2019, pp.489- 523.

²² Figura 1: Resultat de les eleccions generals del 28 de juny de 1931. Elaboració pròpia a partir dels resultats obtinguts.

A l'annex nº 2 d'aquest treball es pot observar el llistat dels Diputats presentats per províncies i a l'annex nº 3 la seva filiació política i els resultats de les eleccions del 28 de juny de 1931.

El 14 de juliol s'instauren les *Cortes Constituyentes* i es nomenaria una Comissió, la qual tindrà que redactar el nou projecte per a la nova Constitució. Aquesta Comissió tindrà un treball molt decisiu amb temes molt complexes, hauria d'atorgar a Espanya una nova Constitució i amb molts canvis. El 9 de desembre de 1931, el president de les Corts Don Julian Besteiro va promulgar la Segona República i el fi de la Dictadura de Primo de Rivera.

Va ser una de les Constitucions més reclamades i més importants. És un text d'extensió mitja. Consta de 125 articles agrupats en 9 títols, més un article preliminar. Es farà especial incidència en els articles que fan referència a qüestions relacionades amb l'objecte del treball, articles que fan referència en reconèixer el dret i sufragi a la dona. Aquests articles són els següents:

“(...)Artículo 2.º

Todos los españoles son iguales ante la ley”.

Podem observar com a l'article 2, es reconeix que tots els espanyols, ja siguin home o dona són iguals davant la llei, molt important per reconèixer, que la dona és igual que l'home en tots els aspectes, ja siguin polítics, socials, econòmics, familiar i així ho reconeix aquesta nova Constitució, sent la màxima legislació a la s'ha de fer referència

“(...)Artículo 25º

No podran ser fundamento de privilegio juridico: la naturaleza, la filiación, el sexo, la clase social, la riqueza, las ideas politicas ni las creencias religiosas. El Estado no reconoce distincions y titulos nobiliarios.”

A l'article 25, podem observar com la condició de sexe, (en aquest cas es fa menció de la condició de ser dona) no pot ser una raó discriminatòria. La dona havia de tenir els mateixos drets que l'home. Pot ser, va ser aquest article, el que va tenir més rellevància a l'hora de reconèixer el sufragi femení, i molt important a les decisions finals. L'article 25 va ser el que va tenir més importància i el que realment reconeixia que no hi havia cap discriminació per raó de sexe .

“(…)Artículo 36.

Los ciudadanos de uno y otro sexo, mayores de veintitrés años, tendrán los mismos derechos electorales conforme determinen las leyes”²³

A l'article 36, reconeixia a la dona amb el mateix dret electoral respecte a l'home.

“(…) Artículo 43.

La familia está bajo la salvaguardia especial del Estado. El matrimonio se funda en la igualdad de derechos para ambos sexos, y podrá disolverse por mutuo disenso o a petición de cualquiera de los cónyuges, con alegación en este caso de justa causa.

Los padres están obligados a alimentar, asistir, educar e instruir a sus hijos. El Estado velará por el cumplimiento de estos deberes y se obliga subsidiariamente a su ejecución.

Los padres tienen para con los hijos habidos fuera del matrimonio los mismos deberes que respecto de los nacidos en él.

Las leyes civiles regularán la investigación de la paternidad.

No podrá consignarse declaración alguna sobre la legitimidad o ilegitimidad de los nacimientos ni sobre el estado civil de los padres, en las actas de inscripción, ni en filiación alguna (...)

L'article 43 reconeix el matrimoni com a drets igualitaris entre l'home i la dona. I a la dona com una part molt important de la família, no com un objecte de valor per a l'home, com havia estat amb anterioritat. Reconeixia el dret a la dissolució matrimonial. Aquest article és molt important, ja que hi ha un projecte de llei sobre el divorci. Serà una de les lleis més importants constituïda en el període de la segona república. Aquest article allibera a la dona de tot el que havia estat patint fins ara, li reconeix un dret a poder desfer el seu matrimoni amb causes justificades i drets sobre els seus fills. Allibera a la dona de patiments, sobre tot de maltractaments en el matrimoni, contagis d'infermetats venèries (moltes vegades per infidelitats), i submissa. Li concedeix un dret civils, com es el dret al divorci. Això comportarà un alliberament per a la dona²⁴.

²³ CONSTITUCIONES ESPAÑOLAS 1812-1978. *Constitució de 1931*, (s.f). CONGRESO (en línia) Madrid. Congreso de los Diputados. (consultat:10 de març 2020). Disponible a Internet: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/ConstEsp1812_1978/Const1931

²⁴ Bertran, R. (10 de desembre de 1931), El projecte de llei sobre el divorci, *la humanitat*, p.1.

Aquests articles, anteriorment, van ser claus i decisius per que es reconegués el dret del sufragi femení, a la Constitució del 1931 i altres drets que he fet referència anteriorment. Demanar el reconeixement de la igualtat dels dos sexes, drets fonamentals i drets a la dona²⁵.

4.2 L'Estatut de Catalunya 1932

L'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1932, també és conegut com l'Estatut de Núria. És una Llei aprovada durant el primer bienni de la Segona República i li donava a Catalunya autonomia, li era permès tenir un Govern i Parlament propi per exercir certes competències.

El vot en el cas català. Els resultats de les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 per part del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), dona per proclamada la República Catalana per Francès Macià (1859-1933). No és com el cas de l'Estat Espanyol, que si volien concedir el vot a la dona, el nou partit guanyador d'Esquerra, no volia fer partícip a la dona en temes de política. Durant el 1931, les dones d'esquerres, es plantejaven el dret al sufragi femení, i la necessitat de reconèixer el dret de la dona amb seva participació en el món de la política i en la societat.

En les eleccions del plebiscit de l'Estatut de Catalunya el 2 d'agost del 31, la dona no va poder exercir el seu dret al vot, encara no tenia reconegut el dret al sufragi a Catalunya i no es va elaborar un cens amb les dones que podien votar. Van intentar pronunciar-se amb escrits a diaris de la època, articles com: "la dona catalana i l'Estatut" de Mª Teresa Gibert (1904-1991), Mª Teresa Durant i Nogués amb el seu article *Un home o un llibre?*, Isolina Viladot (1956), en el seu article *l'Estatut i la dona* i moltes altres, demanaven poder exercir el seu dret, que se les tinguessin en compte i poder participar d'aquest moment històric²⁶.

---

²⁵ *Constitució de 1931*, (s.f). Congrés (en línia) Madrid. "Congreso de los Diputados". (consultat: 10 de març 2020). Disponible a Internet:

http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/ConstEsp1812_1978/Const1931

²⁶ IVERN, D., (2000). *Les dones d'esquerra 1931- 1939*. Fundació Irla. (pp. 19-26). Recuperat de <https://irla.cat/wp-content/uploads/2017/07/donesEsquerra1931.pdf>

En el cas del govern català, excloïa a la dona de poder exercir el seu dret al vot per l'Estatut de Catalunya, però si obligava a la dona a fer tasques en favor d'aquest Estatut, com seria la recollida de signatures i altres deures importants, que gestionava el suport de la dona i la importància d'aquesta cap a l'Estatut. Van obligar al govern català a fer una campanya pro Estatut, dirigit exclusivament a les dones, hi destacava un pamflet que contenia un missatge del president de la Generalitat *Dones catalanes: El vostre deure, en aquest moment, és fer votar l'Estatut i signar les fulles del plebiscit femení*. Negava el dret a votar a la dona, però si moralment per l'obtenció del vot afirmatiu de l'Estatut.

Reclamaven al president de la Generalitat de Catalunya, que les dones que acords amb l'Estatut poguessin exercir aquest dret mitjançant una identificació, una signatura, etc. Però l'esquerra no es plantejava la intervenció de la dona en la votació de l'Estatut. No creien que la dona encara estigués preparada per tal responsabilitat. No van tenir en compte tot el treball que aquestes dones havien fet, amb les seves associacions, amb la seva afiliació a partits d'Esquerra, la seva inclusió en el món de la política i la societat actual de l'època, no va ser suficient per deixar a la dona exercir el seu dret en el vot de l'Estatut de Catalunya.

Sorgien els primers moviments que lluitaren pel sufragi femení, *La creació de la secció Femenina de la Lliga Regionalista de Barcelona*, dirigida per Francesc Cambó i Batlle (1876-1947) i per la pedagoga i mecenes Francesca Bonnemaison i Farriols (1872-1949). El comitè femení del Casal ERC creat el 10 d'abril de 1932 i altres²⁷.

Les dones mostraven la seva decepció a tal actitud per part del president Francesc Macià, aquets no confiava encara en la dona de l'època. Però el tan anhelat referèndum de l'Estatut es va dur a terme i el dia 09 de setembre de 1932 amb 214 vots i 24 en contra. El 15 de setembre de 1932 es signa a Sant Sebastià amb un acte simbòlic pel president de la República Nieto Alcalá-Zamora Torres (1877-1949)²⁸.

---

²⁷ Martín, J.L., Roig, S. (2018). *Transgressores. Dones d'un i l'altre costat de l'oceà*, (pp.92-96).Barcelona. Memorial Democràtic.

²⁸ Cit: Martín, "La creació de les seccions femenines", op.cit.pp.95-97.

En la figura nº 2 es pot observar la totalitat de partits que van presentar la seva candidatura i els resultats de les eleccions. Els resultats donen com a guanyador el partit Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), presidit per Francesc Macià el setembre de 1932.

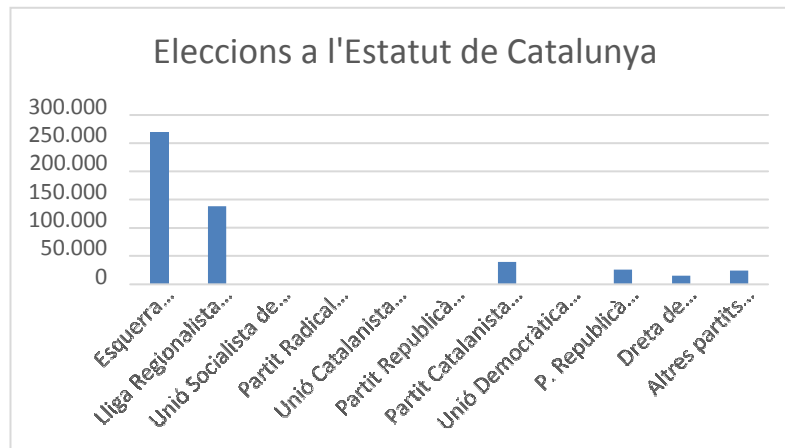

Figura 2: Resultat de les eleccions a l'Estatut de Catalunya. . Elaboració pròpia a partir del llistat dels resultats de les eleccions generals

5. LES SECCIONS FEMENINES

Una de les estratègies de l'època de la II República, que van tenir les dones per fer-se escoltar i reivindicar les seves ideologies en el món de la política, va ser la creació de seccions femenines dels moviments polítics. Molts partits de diferents ideologies van voler fer-la partícip i van crear aquests moviments, en els que el centre eren les reivindicacions de les dones. Aquestes seccions eren adhesions dels partits militants de l'època. Les dones eren cridades per la lluita i en defensa dels ideals del seu partit. La inclusió de la dona en el món de la política, amb aquestes seccions va ser molt participativa: mítings, assemblees, col·laboracions, publicacions a diaris (aquesta va ser una de les més van dur a terme). Aquestes seccions podien ser d'espectre ideològic, segons l'afiliació política, d'esquerra, de dretes, en defensa del proletariat, religioses, etc. però totes amb el suport i la dedicació per la part de la dona. Aquestes seccions acostumaven a estar formades per dones, filles, germanes de membres dels partits d'afiliació. Les seves dirigents solien ser dones del món de la política, del periodisme, dones amb cultura, amb

estudis i reivindicant sobre tot els ideals del Feminisme.

Les tasques assignades en les seccions femenines acostumaven a ser molt variades, influïa molt segons la ideologia del partit, si eren d'esquerres els ideals a defensar eren els de la República, la lluita del proletariat, la llibertat de Catalunya, l'educació, etc. i si la seva ideologia era més de dretes, la defensa dels ideals del feixisme, i del catolicisme, etc. Però totes amb el suport de la dona, fent un gran treball, una gran aportació i dedicació.

Al llarg d'aquest treball explicaré algunes de les seccions femenines més importants, les seves ideologies, qui les van fundar, que significaven, etc. I veurem el gran treball i la gran dedicació que moltes dones i van fer.

5.1. Seccions amb ideologia de dretes

Per part dels partits amb ideologia de dretes, la intrusió de la dona al món de la política va ser amb seccions femenines molt importants com *Acción Católica* (AC). Aquesta associació, el seu ideal era més apostòlic i religiós que polític. Aquest moviment va néixer al 1919 amb el nom de *Acción Católica de la Mujer* (ACM). Van intensificar la seva mobilització durant l'època de la Segona República, amb una participació d'una dona molt organitzada, alta afiliació en seccions femenines de la dreta catòlica com *Acción Nacional i CEDA*. Una militant molt important va ser Maria de Echarri Martínez (1878-1955).

Aquesta dona catòlica i conservadora, ara s'havia convertit en una dona polititzada de dretes, en defensa dels seus ideals feixistes, feia un gran esforç pel que eren les seves costums. La seva intrusió de la dona de dretes a la política, calia una modificació dels seus costums. Aquesta dona, inclosa a la seva llar, la mare tenia cura dels seus fills i del seu marit, procreadora (es va notar un descens de la natalitat en l'època de la Segona República) ara havia d'assumir un roldiferent.

La lluita en contra de l'esquerra i la Primera Guerra Civil Espanyola, requeriran de l'esforç de la dona conservadora, religiosa, mare, casada, etc. No una dona moderna com es vol fer creure, la dona de la dreta, no era així, ella voldrà tornar

als seus orígens.

“Cuando pasen estos tiempos de confusión y temores, la mujer debe volver a su hogar, dejando la política, pero antes trataremos de arreglar el mundo en que han de vivir nuestros hijos”

Les actuacions d'ACM van ser de caràcter més religioses, i moralitzades dins de la societat de l'època, amb funcions benèfiques, socials i morals. Va tenir una major afiliació i participació en els últims anys de la Guerra Civil Espanyola i als primers mesos de la victòria franquista³⁰.

Altres secció femenina molt important per part de la dreta va ser: *Sección Femenina de la Falange Española (SF)*. La ideologia d'aquesta secció nacional- catòlica del franquisme. El franquisme es va oposar a que la dona tingués una activitat al món de la política, però aquestes dones insistents, van ser molt actives durant l'època de la implantació del règim. Va ser dirigida per la Delegada-Nacional, Pilar Primo de Rivera (1907-1991) germana de Jose Antonio Primo de Rivera amb una ideologia molt influenciada pel catolicisme.

Aquest moviment va formar part del que seria el partit de la Falange Española, que posteriorment passaria a anomenar-se *Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET de las JONS)* constituïda al 1934. La seva creació i modificació va ser publicada al BOE Decret del 28 de desembre de 1931, sobre les funcions que realitzava la J.O.N.S.³¹, *La Sección Femenina FETS* i de la *JONS*, com l'organització que adoctrinaria i socialitzaria a la dona espanyola en el model femení hegemònic i els principis de la ideologia falangista³². La nova secció femenina, dirigida per Pilar Primo de Rivera (1907-1991), germana de José Antonio Primo de Rivera, i amb una ideologia influenciada

³⁰ Blasco, I. (2005). “Sección Femenina” y “Acción Católica”: la movilización de las mujeres durante el franquismo. Dialnet.uniroja.es, (1-12).

Recuperat de https://ddd.uab.cat/pub/recdoc/2016/145881/citrefapa_a2016.pdf

³¹ Annex nº 4. Boletín Oficial del Estado de 28 de diciembre de 1939, Decret nº363/1939 sobre funcions de la Sección Femenina de Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.

³² Adrian, I.(2015). Fascismo en femenino y las trece Procuradoras a Cortes franquistas: ¿Una experiencia política de poder?.Universidad de Valencia. pp.1-17.

Recuperat de

https://www.researchgate.net/publication/319458622_Fascismo_en_femenino_y_las_trece_Procuradoras_a_Cortes_franquistas_Una_experiencia_politica_de_poder

pel catolicisme. Aquests moviments van suposar un canvi en el món de la dona a la política de la dreta conservadora i catòlica. La inclusió de la dona suposava que per si mateixa feia activitats organitzatives, propagandístiques, tasques a la premsa, etc. Una dona lliberal, amb pròpies ideologies, feminitzada per un costat i que agradava a la part masculina. Seria integrada en les seves ideologies, la van fer partícip en discursos i mítings. Però la part més catòlica de la dreta no reconeixia aquesta nova dona³³.

*(...)Disponiendo que Falange Española y Requetés se Integren, bajo la Jefatura de el jefe de Estado, en una sola entidad política, de carácter nacional, que «se denominará «Falange Española Tradicionalista de la JONS», quedando disueltas las demás organizaciones y partidos político(...)*³⁴

En l'Annex número 6, s'inclouen els vint-i-set punts de la Falange Espanyola, que van ser inclosos en aquest RD . Observem la unificació de dues associacions, la seva ideologia, quins ideal defensaven i quins eren els seus objectius.³⁵

5.2. Seccions amb ideologia d'Esquerres

Un cop promulgada la Constitució espanyola el 9 de desembre de 1931, i el reconeixement del sufragi femení a l'Estat espanyol, les dones van voler fer una *crida* com dones republicanes, i defensar els seus drets, creant també associacions amb una gran activitat política i social. Aquestes seccions seran una forma de reivindicació dels drets de la dona, que aquesta pugui ser partícip en el món de la política. L'origen d'aquestes seccions, era la captació de dones per a la seva organització. L'acceptació d'aquestes implicava que la dona fos acceptada en el camps de la política, s'acceptava la seva complicitat i al seva lluita. Aquesta dona hauria d'estar preparada i dedicar-hi el temps necessari. Al principi no eren gaires les dones que s'inscrivien i s'hi dedicaven, caldria una reestructuració per part dels partits i una reglamentació, donant una certa autonomia a aquesta nova dona més polititzada. Dones com Montserrat Graner de Bertran, Mª Teresa Gilbert, Anna M^a

---

³³ Blanco, I. "Sección Femenina" cit.op. pp,1-12.

³⁴ Boletín Oficial del Estado de 20 de abril de 1937, nº 182, Real Decreto N°255/1937. Decreto de unificación.

³⁵ Anexo nº 6. Boletín Oficial del Estado de 7 de agosto de 1937, nº 333 Real Decreto N°333/1937. Estatutos de la Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.

Martinez-Sagi (1907-2000), Aurora Bertrana (1892-1974), Rosa Mª Arquimbau (1909-1992), Amanda Llebot (1897-1988), entre d'altres, van fer la seva crida en diaris de l'època com *La Humanitat* i *L'Opinió*, revistes de l'època que tractaven temes relacionats amb les dones com feminisme- nacionalisme, dret al sufragi, el treball de la dona, la prostitució, etcètera, i reivindicant les tasques socials sota el lema *llibertat i cultura* amb cursets, conferències, converses i actes públics. El club femení d'Esports amb programes d'esport amb la dona, però amb constants problemes econòmics. Les dones van reivindicar la seva part en la política, no sols per part dels partits amb els que militaven, sinó amb les seccions femenines i diverses institucions catalanes³⁶.

Les dones es van voler fer escoltar i reclamar que ja tenien els mateixos drets que l'home, i així van voler fer-ho saber. Una publicació molt important anomenada *La crida de les dones* i publicada als diaris de l'època *L'Opinió* el dia 12 de desembre de 1931. Ens dona una idea del que aquest text significava per a la dona el tenir reconeguts els drets. Com la dona de l'època havia estat utilitzada, i sense cap tipus de reconeixement que no sigui el paper que li tenia assignada la societat, i com era tant necessari aquests canvi pels seus drets i reconeixements.

*“Avui que ja es un dret el reconeixement oficial dels nostres drets ciutadans, avui que tenim ja un Constitució aprovada que fa que nosaltres alguna cosa més que un moble de luxe per als uns o un escarràs de feina per als altres, avui que per-fí s’ha reconegut que puguem i havem de tenir els mateixos drets en tots els conceptes del viure ciutadà... (...)”*³⁷

Era tal la importància de la constitució de les seccions femenines per part dels partits polítics, que es va fer una convocatòria amb una publicació al diari *La Humanitat* el 4 d'abril de 1932, demanant a totes les entitats adherides a ERC que tinguin constituïdes les seves seccions i pogueren constituir la Federació de les seccions³⁸.

Aquesta reivindicació de les dones va portar a terme modificacions en els partits

³⁶ Ivern, M.D. "Les dones d'equerra 1931- 1939" op.cit.pp. 11-17

³⁷ Ivern, M.D., (1991). La Secció Femenina D'ERC (1931-1936). *Miscel·lania d'homenatge a Josep Benet*. (pp.411-413). Barcelona. L'Abadia de Montserrat.

³⁸ Una adhesió (4 d'abril de 1932). *la humanitat*, p.3.

polítics per poder constituir les seccions femenines. Esquerra Republicana el 10 d'abril de 1932 va a constituir la seva secció femenina. La Lliga Regionalista, també va a crear la seva secció femenina que acabaria sent la Secció Femenina de la Lliga Catalana el gener de 1932. La constitució de la Secció femenina de la Lliga regionalista de Barcelona el març de 1932 va tenir la seva seu al Centre Catalanista de Girona, la Secció Femenina de Manresa i el Bages del 1932. Un altre força molt important que també reivindicava els drets com a força política i social de les dones va ser el Moviment Obrer en Català en especial el Bloc Obrer i Camperol, moviment anarquista que també va tenir les seves organitzacions autònomes de dones. La idea era poder captar les màximes dones possibles pel seu moviment, dones importants amb representació en la política com Maria Recasens i Nonell, Carme Martí i Banqué i Federica Montseny defensora de l'anarquisme. Dones de la literatura, periodistes com va ser el cas de les nostres fundadores de l'organització objecte d'aquest treball que esmentarem al llarg d'aquest treball com van ser Maria Teresa Duran i Noguès, Rosa Maria Arquimbau i Anna Mª Murià³⁹.

Una altra organització autònoma femenina molt important i que reivindicava els drets de la dona va ser *Federación Nacional de Mujeres Libres* (MMLL). El seu període d'actuació va del abril de 1936 al 1939. Les fundadores van ser tres dones de la secció: Lucia Sánchez Saornil, Mercedes Comaposada i Amparo Poch i Gascón. Aquesta organització va sorgir a rel de la publicació de la revista amb el mateix nom dedicada a temes de cultura i documentació social. Era una organització autònoma, un altre tipus d'agrupació de dones polititzades diferents a les seccions dels partits polítics i amb una ideologia anarco-feminisme. La seva extensió va ser a nivell nacional, però va ser a Catalunya on van tenir un total de 40 agrupacions, sobretot per la zona obreres de Barcelona.

Van plantejar el que seria el problema de la dona del feminisme dins proletariat, la emancipació de la dona, la llibertat sexual, igualtat de drets i deures per els dos sexes. Reclamaven: *La triple esclavitud, la esclavitud de la ignorància, esclavitud como productora y esclavitud como mujer*. Van ser els seus objectius principals.

³⁹

Cit: Ivern, M.D., (1991) "El Front Únic Femení Esquerrista", op.cit. 413-415.

Escriptores anarquistes com Teresa Claramunt (1862-1931), Federica Montseny (1905-1994), Teresa Mañé (1865-1939) van representar amb els seus escrits els ideals d'aquesta secció femenina, en diaris de ideologia anarquista com van ser a escrits a *La Revista Blanca*, *Estudios*. Els conflictes amb la CNT, la FAI i la FIJL, van fer que les tasques de MMLL que feien dins de l'associació, quedessin truncades pels prejudicis masclistes⁴⁰.

Un altre organització femenina important de l'època va ser la del *Partido de los Trabajadores de Unificación Marxista*, *POUM* finançat principalment a Barcelona, va néixer oficialment el 29 de setembre de 1935 amb la fusió del *Bloc Obrero i Camperol i Izquierda Comunista de Espanya*. Van tenir una secció femenina molt importat *Mujeres de la prensa del POUM* (1936-1937). Van integrar diverses accions com la *Secretaria Femenina* amb tasques més intel·lectuals, o la *Ayuda Roja* amb participació al front de la guerra, però totes van ser considerades dones molt importants dins del partit. Algunes d'aquestes dones van lluitar al front, però d'altres van ocupar càrrecs molt importants de responsabilitat política i escrivint a diaris tan importants com: *Avançada*, *L'Espurna*, *Front*, *Impuls*, *Emancipación*, participant amb el que va ser la seva guerra periodística i propagandística. Dones escriptores com Antònia Adroher (1913-2007) Júlia Serra, Maria Gispert i Coll (1904-1976), Teresa Rebull (1919-2015), Pilar Santiago (1914-1998), etcètera. Moltes vegades podien utilitzar pseudònims a l'hora de signar els seus articles, van plasmar les seves ideologies revolucionaries als diaris de la POUM. Un total de 172 articles front als 652 del homes, comptant que l'analfabetisme de la dona era molt superior al del home, van escriure amb temes molt important sobre feminisme, política, la classe obrera, el feixisme, etc.

Un exemple d'un article al diari de *L'Emancipació*, escrit per Carlota Durany ens plasma l'estil d'escriptura d'aquestes dones i els temes que tractaven. En aquest escrit observem com la dona reivindica la seva lluita i altres ideologies.

“El 19 de julio, las mujeres salieron a las calles con un entusiasmo sin igual para luchar junto a sus compañeros, para cuidar a los heridos, para donar su sangre [...] La mujer debe guardar todo lo que la rodea. espíritu de lucha, todos los días,

---

⁴⁰ Nash, M. (1975) *Mujeres Libres*. España 1936-1939.
Recuperat de: <https://es.theanarchistlibrary.org/library/mary-nash-mujeres-libres.c109.pdf>

*debe evitar que las preocupaciones, problemas, mezquindad, adquieran una escala desproporcionada y no tengan prioridad sobre las grandes ideas. Y la mujer tiene otra tarea de gran importancia: la de construir la base revolucionaria para la generación futura. Si la mujer, siempre en guardia, cumple con sus obligaciones, salvará la Revolución*⁴¹”

La participació de la dona al POUM va ser de lluita, dedicació, amb ideologia d'influència marxista i defensora de la classes obrera. Va lluitar amb els recursos que disposava, ja fos al front o amb un escrit a un diari, però sempre amb el seu paper de dona. Van estar present fins a la seva dissolució com la resta de partits de ideologia d'esquerreres amb la derrota a la Guerra Civil. Molts dels seus militants van ser exiliats, jutjats o empresonat⁴².

El Lyceum Club Femení, és va fundar el 7 de juliol de 1931. Va ser una agrupació femenina on es defensaven els principis de la democràcia, llibertat, igualtat i difusió de cultura. Tractaven temes importants com política, higiene, sociologia, art, literatura, etc. Defensaven una ideologia feminista i sobre tot una dona amb cultura, no la dona ignorant que era fins ara. Va ser fundat i signat per: Aurora Bertrana (1892-1974), Maria Pi de Folch, Enriqueta Sèculi (1897- 1976), Anna Miret, Carme Cortès d'Aiguader, Mercè Ros, Montserrat Graner de Bertran, Isolina Viladot, Leonor Serrano de Xandri, Maria Carratalà, Josefina Bayona de Cortès i Amanda Llebot⁴³.

El maig de 1932 Esquerra Republicana proposa la constitució d'un Front Únic Femení d'Esquerrista, que es durà a terme a la ciutat de Barcelona el 10 d'abril a l'entitat de “La Falç” amb l'assistència de diversos grups femenins. A continuació farem menció al llarg d'aquest treball la constitució d'aquest Front i les seves fundadores i associades.

---

⁴¹ Durany, C., (1937). *El doble papel de la mujer*. EMANCIPACIÓ.29/05/1937

⁴² Coignard, P., (2011). La premsa de la POUM en la Guerra Civil.

Doi: <https://doi.org/10.4000/argonauta.349>

⁴³ Manifest a dones.(s.f). Barcelona. Recuperat de: <https://ravalnet.org/sites/default/files/manifest-a-les->

6. FRONT ÚNIC FEMENÍ ESQUERRISTA

“Una nota del Comité Executiu Central d'E.R de C. sobre el Front

Únic Femení Esquerrista.

El comitè Executiu Central, mitjançant, i contestant les nombroses consultes que han estat adreçades per l'element femení al Secretariat del Partit, sobre el projectat front únic femení esquerrista, no veu inconvenient, ans contrari, li satisfà, que les dones pertanyents o simpatitzants amb Esquerra Republicana de Catalunya que espontàniament vulguin sotscriure el manifest que s'ha fet públic, en senyal d'adhesió a la constitució de l'esmentat front, que ho facin”⁴⁴.

Va ser un moviment polític que va sorgir arran de la publicació de l'aprovació de la Constitució de 1931 i l'Estatut de Catalunya del 1932. Moltes dones d'Esquerra, i catalanistes, demanaven una participació en el món de la política en la societat actual de l'època. Unes dones amb ideals molt feministes, defensores dels ideals de la República i la llibertat. Dones cultes, la majoria escriptores o polítiques, (moltes eren afiliades a partits) i fundadores o associades de seccions femenines⁴⁵. Van voler portar a terme la constitució del Front Únic Femení Esquerrista, i a principis de maig de 1932 van signar la seva constitució amb el permís i l'autorització del partit Esquerra Republicana de Catalunya, tal i com podem observar en l'escrit publicat al diari *L'Opinió* del dia 25 de maig de 1932. En el sí del Front, no es tenia en compte l'afiliació política, i no es defensava la ideologia de cada afiliada del seu partit. El principal era defensar els ideals del Front Únic Femení Esquerrista, la lluita en defensa de les dones i la lluita en favor de la República davant les dones que hi estaven en contra. Demanaven la col·laboració de totes les dones d'ideals d'esquerra, i sol·licitaven que totes volguessin ser partícips, i volguessin adherir-se⁴⁶.

A continuació es detalla un escrit del dia 9 maig publicat al diari *La Humanitat* on podem observar quines eren les components del Front Únic Femení Esquerrista, com estava constituïda la seva comissió organitzadora. S'observa que era una associació molt ben estructurada, molt organitzada, i qui la composava, quines eren les seves participants. Podem observar com feien una crida a totes les dones que hi volguessin ser partícips de la seva lluita i en defensa dels seus ideals.

“EL FRONT ÚNIC FEMENI ESQUERRISTA

Ha estat donada a la publicitat una nota en la qual es proposa la constitució d'un front únic femení esquerrista per a oposar una força poderosa a les organitzacions de dones enemigues de la República i de tots els ideals de llibertat. Aquest front es limitarà a la propagació i defensa dels quatre principis que es resumeixen així: nacionalitat de Catalunya, sobirania de la voluntat popular, llibertat de consciència, la reivindicació de l'obrer; les seves components no perdran la personal afiliació política, però quan actuïn el nom del Front Únic no podran defensar cap ideologia del partit o de classe. Signen la proposició Maria Dolors Bargalló, Armanda Llebot, Anna Maria Martínez Sagí, Maria Dolors Soler, Rosa Maria Arquimbau i Anna Murià. A hores d'ara la Comissió organitzadora ha rebut ja nombroses adhesions, de les quals donarà compte per mitjà de la premsa”⁴⁷.

A continuació es reproduïx l'article publicat al diari *L'Opinió* el 30 de maig de 1932, on es convocava a totes les afiliades, adherides o autoritzades a l'assemblea de constitució del Front Únic Femení Esquerrista del dia 31 del mateix mes, és a dir, l'endemà de la publicació de l'article. Feien una crida amb articles als diaris de l'època com podien ser *l'Opinió*, *la Humanitat*, es demanava l'assistència de totes les dones per dur a terme la constitució d'aquest Front Únic Femení Esquerrista. Aquest acte era presidit per la Comissió organitzadora, Rosa Mª Arquimbau que va actuar com a presidenta del l'acte, Maria Dolors Bargalló, Anna Murià, Núria M. Orimí, i Teresina Isern. Tot seguit Anna Murià va exposar les bases del Estatuts del Front Únic Femení Esquerrista. Va ser tal l'interès per afiliar-se o adherir-se, que el dia de l'assemblea s'havien rebut més de cinc-centes adhesions⁴⁸.

Aquest Front Únic Femení Esquerrista, va fixar finalment la seva seu principal a la ciutat de Barcelona, al C/ Baix de Sant Pere n° 42 on hi constava la secretaria i on podien adherir-se totes les dones que hi estiguessin interessades en formar part del Front Únic Femení Esquerrista.

⁴⁴ Una nota del Comité Executiu Central d'E.R.C. sobre el Front Únic Femení Esquerrista. (25 de maig de 1932). *L'OPINIÓ*, p. 14

⁴⁵ Bases per a la constitució d'un front únic femení esquerrista. (8 de maig de 1932). *L'OPINIÓ*, p.8

⁴⁶ Cit: Iver

⁴⁷ Front Únic Femení Esquerrista. (9 de maig de 1932). *la Humanitat*, p. 15.

⁴⁸ Cit: Ivern, M.D., (1991).” El Front Únic Femení Esquerrista”. Op.cit. 430-433.

Demà, dimarts, dia 31, a les deu del vespre, se celebrarà l'Assemblea de la constitució del Front Únic Femení Esquerrista, a la qual són pregades d'assistir totes les adherides o delegar llur vot i representació, pel' escrit, alguna companya.

La Comissió organitzadora demana a les adherides al Front que constitueixin grups amb les del mateix partit polític, sector social o idees afins, per a nomenar una representació que pugui formar part de les dirigents. També són pregades de comunicar el poden acceptar delegació per a construir comitès comarcals, locals o de districte. El Front Únic Femení Esquerrista de Catalunya ha tramès al President del Consell de ministres, senyor Azaña., el telegrama següent: "Front Únic Femení Esquerrista de Catalunya, representant dones sentit esquerrista tot Catalunya, saluden efusivament estructurador nova organització Espanya que, vetllant major prestigi d'aquesta, atorga llibertats Catalunya fent compatibles l'esperit castellà i català dintre àmbit general d'Espanya per a major progrés i glòriad'ella.

I afegeix felicitació cordialíssima magne discurs ahir, - Rosa Maria Arquimbau, Maria Dolors Bargalló, Anna. Murlà, Núria M. Oromí Maria Dolors Soler, Anna Maria Martínez Sagí i Amanda Llebot”⁴⁹.

En l'article que es va publicar al diari *L'Opinió* el 30 de maig de 1932 i al diari *La Humanitat* el dia següent, les afiliades feien una crida a les dones de pobles, ciutats, viles, barris i districtes que volguessin defensar els seus ideals, i volguessin fer una adhesió al Front Únic Femení Esquerrista principal, amb la seva seu a Barcelona a la seva ciutat. Va ser el cas de poblacions o districtes com Sabadell, Reus, Manresa, Balaguer i d'altres, que van presentar llurs adhesions al Front Únic Femení Esquerrista, van tenir molt d'èxit, en molt poc temps hi van rebre moltes sol·licituds. Pels escrits podem observar que era una associació molt organitzada i amb uns ideals molts concrets. Demanaven la col·laboració de totes les dones en defensa dels ideals republicans i per la lluita contra la dreta⁵⁰. Moltes van ser les adhesions que van rebre en molt poc temps, així ho podem observar en l'article del diari *L'Opinió* del 12 de juny.

A les bases dels Estatus del Front Únic Femení Esquerrista, publicades al 8 de maig de 1932, observem que consten 3 articles en els que els plasmen els principis polítics del Front Únic Femení Esquerrista. Fan una crida de totes les dones d'esquerra que vulguin defensar els ideals de la República, la nacionalitat de

⁴⁹ Un Telegrama al Sr. Azaña. (31 de Maig de 1932). *L'OPINIÓ*, p.14.

⁵⁰ el "Front Únic Femení Esquerrista de Catalunya" a les autoritats de Barcelona (12 de juny de 1932), *L'OPINIÓ*, p.7.

Catalunya, la sobirania de la voluntat popular, la llibertat de consciència i de creences, la desigualtat del classes, la lluita obrera i els drets dels infants. No era permès defensar-ho amb la seva afiliació política, es feia amb els ideals del Front Únic Femení Esquerrista, encara que moltes eren afiliades de partits polítics. Sempre aquesta crida dins dels ideals del feminisme, la llibertat, democràcia i completament laica i amb una idea molt clara, la lluita contra la dona de dretes⁵¹.

“Bases del Front Únic Femení Esquerrista.

Primera: *El Front Únic Femení Esquerrista, del qual formaran part elements de diversa afiliació política, seran una gran agrupació cívica dedicada a fomentar i orientar l'esperit de la ciutadania de les dones i combatre les forces enemigues dels drets de llibertat del homes i dels pobles.*

Segona: *el Front Únic Femení Esquerrista propagarà i defensarà amb les organitzacions els principis següents:*

- a La nacionalitat de Catalunya i els seus drets a la completa llibertat: propugnar per l'agermanament dels països d'occident. Dret de tots els pobles a regir lliurament llurs destins.*
- b Negociació de tota mena de poder personal. Sobirania de la voluntat popular.*
- c Llibertat de consciència i respecte de totes creences. Refusar a les religions la intromissió en la política i a les organitzacions polítiques la promiscuitat amb les religions.*
- d Resoldre la desigualtat dels estaments. Reivindicació de l'obrer. Dret de tots els infants a l'educació integral. Universitat popular.*

Tercera: *L'obra del Front Únic Femení Esquerrista es limitarà a la propagació i defensa dels quatre principis esmentats: No serà permès a les seves components que actuïn en nom del Front Únic, defensar cap ideologia del partit (ja que aquells que s'integren al Front no perden la seva personal afiliació política) o de classe, ni podran atacar més que els enemics d'aquests principis”⁵².*

A l'article que es detalla a continuació, publicat a *La Vanguardia* el dia 4 de juny de 1932, es pot observar com era una organització molt ben estructurada, amb un treball molt elaborat. Un cop aprovats els estatuts, van procedir a l'elecció del comitè central i les seves components. En el mateix article es plasma el resultat de la votació que es va dur a terme, sent el resultat la seva constitució del Front Únic Femení Esquerrista.

⁵¹ Cit: Ivern, M.D., “El Front Únic Femení Esquerrista, op.cit.pp.433-435.

⁵² Cit: Ivern, M.D., “El Front Únic Femení Esquerrista. op.cit. pp.431-433.

Frente único femenino izquierdista

Una vez aprobados los Estatutos se procedió a la elección, del Comité central, resultando la votación como sigue: Nuria Montserrat Oromí, 170 votos; Ana Muriá, 169 votos; Rosa María Arquimbau, 165 votos; María Dolores Bargalló, 164 votos; Enriqueta Montoro, 164 votos; Amanda Llebot, 96 votos; Angelina Colubret, 62 votos; María Pi de Falch, 11 votos; Enriqueta Séculi, 5 votos; Elvira Serret, 5 votos; Aurora Bertrana, 3 votos; Isolina Viladot, 1 voto;

*Montserrat Graner, 1 voto, y Ana María Martínez Sagi, 1 voto. Quedó, pues, por mayoría de votos, constituido el Comité central, después de repartidos los cargos de la siguiente manera: Presidenta, Rosa María Arquimbau; vicepresidenta primera, Angela Graupera; vicepresidente segunda, Ana Muriá; secretaria, María Dolores Bargalló; vicesecretaria, María Enriqueta Montoro; tesorera, Nuria M. Oromí, y, contadora, Amanda Llebot*⁵³

6.1 Front Únic Femení Esquerrista a Sabadell: un apropament a les figures més representatives: Maria Teresa Durán, Maria Rosa Arquimbau i Anna Maria Murià.

El Front Únic Femení Esquerrista a la ciutat de Sabadell va ser fundat a principis del mes de maig de 1932. Va ser una adhesió del front principal, fundat a la ciutat de Barcelona. Es demanava a totes les dones de Catalunya que acceptessin aquests projecte i la seva *adhesió* a la Comissió Organitzadora del Front Únic Femení Esquerrista, i feien una crida a totes les dones catalanes i defensors de les esquerres⁵⁴.

Va ser un dels moviments feministes més importants que van sorgir a la ciutat Sabadell. Les seves fundadores van ser tres dones: Maria Teresa Duran i Nogués, Rosa Mª Arquimbau i Anna Murià. Aquestes dones eren cultes, del món de la política i de la cultura. Reivindicaven el seu pensament polític i feminista a través de la lectura i dels seus escrits en diaris de l'època. En el cas de Sabadell, els escrits els podem trobar al *Diari de Sabadell*, i el *Diari el Poble* aquest últim amb ideologia molt republicana. Van ser dones molt importants per la seva època, dones avançades al seu temps, en un món en el que la dona no tenia els mateixos privilegis que els homes. No eren acords amb la ideologia de l'època.

⁵³ Frente único femenino izquierdista (4 de junio de 1932), *LA VANGUARDIA*. p. 7.

⁵⁴ L'organització del front únic femení esquerrista. (14 de maig de 1932). *El Poble*, p.1.

“L'organització del front únic femení esquerrista

Rebem la següent nota: "La idea de formar un agrupament de totes les dones catalanes per tal d'oposar-se, amb la força invencible que dóna la unió, a les organitzacions femenines de dretes que volen destorbar la marxa ascendent del nostre poble, ha estat rebuda amb gran entusiasme. Al cap de vint-i-quatre hores d'haver estat publicada i continuen rebent-se'n a cada moment, degut al nombre important que formen, no serà possible, com era el desig de la Comissió, publicar tots els noms, però seran donats a la premsa els de les adhesions més destacades o representatives d'un sector notable.

Recordem que les adhesions han d'adreçar-se a la Comissió organitzadora. Aragó, 270. entresol, segona.

La senyora Elvira Serret ha signat també les bases publicades”⁵⁵.

Al següent article publicat al diari *El Poble* del 15 de maig de 1932, podem observar la importància que es donava a l'adhesió del front a la ciutat de Sabadell. L'article el firma una de les seves fundadores Maria Teresa Duran i Nogués. Es demanava una crida urgent a totes les dones sabadellenques que volguessin formar part d'aquesta organització per la lluita i la defensa dels seus ideals. Va comptar amb un total de 215 associades. Als escrits s'observa que les associades eren personalitats importants del món de la cultura i d'altres sectors de rellevància social com la política, el periodisme, etc.

“Pel front únic femení d'Esquerra Una adhesió

Publicades les bases pel Front Únic Femení Esquerrista, el qual ha causat entre les nostres dones un excel·lent efecte, és necessari constituir en la nostra ciutat una Delegació d'aquest Front, per a emprendre immediatament la tasca que li és encomanada. En espera que aquesta Delegació sigui portada a terme tan de pressa com reclamen les circumstàncies, ens complaem en publicar una adhesió rebuda de la senyoreta Maria Teresa Duran la qual diu així:

He llegit en el diari EL POBLE, generós sempre amb les noves que impliquen sentiments elevats, com és el fer-se ressò del manifest del Front Únic Femení d'Esquerra, el qual ha estat llançat per un grup de catalanes d'una rellevant personalitat patriòtica i cultural. Des de les mateixes acollidores columnes faig constar la meua més sincera adhesió a l'obra que es proposen portar a terme.

En el dit manifest indiquen el camí que pensen emprendre que al meu juí és immillorable— amb l'ajut de totes nosaltres. M'ha semblat tan interessant l'exposició d'aquestes bases que m'atreveixo a demanar a totes les dones

⁵⁵

L'organització del front únic femení esquerrista. (14 de maig de 1932). *El Poble*, p.1.

sabadellenques que les llegeixin i meditin. Si així ho fan, estic gairebé seura que reivindicacions, trobaran encertada la idea i cuitaran a remetre, sia per mitjà de la premsa o bé particularment a les dirigents del "Front Únic Femení Esquerrista" la seva adhesió. Hem de procurar, doncs, fer viable que la nostra volguda ciutat, sia una de les primeres on es pugui formar un nucli femení sota els guiatges de tan alts mestratges i així poder conviure juntes sense odis, diferències de classes socials ni partidismes polítics, això és, en una fraternal amistat amb el sol fi d'ésser útils a la nostra estimada Catalunya i a la República.

*Maria-Teresa DURAN*⁵⁶.

"El Front Únic Femení Esquerrista"

*Fins diumenge passat, les adhesions que havia rebut, la Comissió organitzadora del Front Únic Femení Esquerrista sumaven ja més de tres centes. De moltes localitats catalanes han anat personalment a oferir-se a la Comissió, o s'han adherit per mitjà de lletres entusiàstiques, les dones que competeixen l'ideal de justícia humana que el Front Únic vol defensar. S'estan formant nuclis importants per a constituir-se en delegació o sots comitè, a Sabadell, Manresa, Terrassa, Berga, Balaguer i altres poblacions de Catalunya A Barcelona s'han adherit al Front Únic, dones representatives de totes les tendències esquerristes i personalitats pertanyents a tots els partits polítics i a totes les institucions que treballen per alliberar al nostre poble de les velles traves feixugues. No cal repetir els noms d'aquelles personalitats femenines, car han estat ja publicats; només esmentarem les senyores Angela Graupera, Maria Pi de Folch i Pilar S. Irisó. adherides darrerament, que representen diversos sectors ben coneguts. El proper dia 31, tindrà lloc l'Assemblea de constitució del Front Únic Femení Esquerrista. La Comissió organitzadora continua domiciliada al carrer d Aragó, núm 270, entresol, segona*⁵⁷.

Un cop constituït el Front Únic Femení Esquerrista a Sabadell, a l'escrit detallat a continuació s'anunciava la seu de l'organització, al carrer Aragó nº 270 entresol segona i també a la seu del Casal d'Esquerra.

La delegació local del Front Femení

Constituït el Front Únic Femení Esquerrista de Catalunya i elegit el seu Comitè central executiu, segons publicàrem, aquest, ha designat per a formar part del Consell directiu a Maria Lluïsa Queralt, Teresa Isern Reis Bertral, Carme Monturiol, Maria Carratalà, Maria Pi de Folc, Angelina Colubret, Maria Dolors Soler, Aurora Bertrana, Enriqueta Sèculi, Elvira Fremont, M. Garriga de Gelbert, Montserrat Graner, Pilar Samsó i Isolina Viladot.

*La delegació local del Front ha quedat instal·lada en el Casal Català d'Esquerra, on poden dirigir-se les adhesions*⁵⁸.

⁵⁶ Pel Front Únic Femení d'Esquerrista Una adhesió. (15 de maig de 1932). *El Poble*, p.1.

⁵⁷ El Front Únic Femení Esquerrista. (25 de maig de 1932). *El Poble*, p.1

⁵⁸ La delegació local del Front Femení (9 de juny de 1932). *El Poble*, p.1

La seva existència com Front Únic Femení Esquerrista, del moviment finalitzarà el 27 de gener de 1939. Les tropes franquistes entren a la ciutat de Sabadell, i els moviments d'esquerres patiran una forta desestructuració i finalitat. Els partits polítics opositors els van ser il·legalitzats amb el Decret nº108 i Decret nº 109 de 13 de setembre de 1936 i l'article 2 la Llei de Responsabilitats Polítiques de 1939⁵⁹ ⁶⁰.

6.1.2 Mª Teresa Duran i Nogués, escriptora, poetessa i feminista i fundadora del Front Únic Femení Esquerrista a la ciutat de Sabadell.

Va néixer a Sabadell el dia 11 de novembre de 1909 i va morir el 19 de setembre de 1933 a la mateixa ciutat a l'edat de 24 anys. Va morir molt jove, però a pesar d'això va deixar plasmades les seves reflexions, d'acord amb el seu feminisme i republicanisme, un llegat de ideologies i reflexions, dignes d'una dona com ella. Això va quedar plasmat dins dels seus escrits, Que l'erigeixen com una de les sabadellenques més importants en defensa de la dona, del feminisme i la igualtat de sexes.

Va ser escriptora, poetessa i feminista, va deixar un llegat d'escrits dels que farem referència al llarg d'aquest treball. Una dona intel·lectual i apassionada per les lletres, culta, feminista, defensora del sufragi femení, i la primera escriptora d'articles al *Diari de Sabadell*.

Influenciada per la seva família, i amb un vincle molt especial cap al seu pare Lincon Duran, fidel defensor dels ideals de la República i seguidor de Francesc Pi i Maragall, i del seu germà Joan, qui també va morir molt jove exiliat a l'edat de 33 anys al camp de concentració de Vernet (Coflent) a França per la Guerra Civil. Va estar educada amb els ideals de la família i això es veurà reflectit en els seus

---

⁵⁹ Annex nº 6: Boletín Oficial del Estado nº 22 de 16 de septiembre de 1936, nº 108, Real Decreto nº 108/1936. Derogación de los partidos de ideología contrarios.

Boletín Oficial del Estado nº 22 de 16 de septiembre de 1936, nº 109, Real Decreto nº 109/1936. Acordando que los Jefes, Oficiales (...).

⁶⁰ Annex nº 7: Ley, 1939 Responsabilidades políticas. Boletín Oficial del Estado. Madrid. del 9 de febrero de 1937.

escrits.

La seva dedicació plena van ser les lletres i diverses activitats sòcio-culturals dins de la ciutat de Sabadell. Amb això posava de manifest les seves dots intel·lectuals que la caracteritzaven. Influenciada pel seu pare, va fer nombroses visites a la biblioteca del *Círcol Republicà Federal* de Sabadell a la *biblioteca de la Caixa d'Estalvis de Sabadell* al carrer de Gràcia. Va ser la cofundadora i presidenta del Front Únic Femení Esquerrista, i va fer una crida a totes les dones sabadellenques que defensessin els ideals d'esquerra i volguessin lluitar en favor dels ideals de la República i els ideals del Front.

La seva passió per la lectura la portaran a escriure entre el 1931 i el 1934 a revistes locals i premsa. La seva formació intensa i autodidacta de Maria Teresa Duran l'ajudaran a entrar a treballar en una editorial barcelonina i col·laborà amb la premsa local com va ser al *Diari de Sabadell*, *El Poble*, *La Ciutat*. En aquests escrits plasmarà les seves ideologies, i els seus escrits, faran menció de l'actualitat de la societat. Defensora del moviment feminista d'una manera molt subtil, i dels drets de la dona.

Maria Teresa va deixar un buit molt gran a la seva família. La seva mort tant jove van portar a la seva família que la van voler homenatjar publicant un llibre amb la seva obra titulada *Tribut Pòstum*, publicat el 20 de gener de 1934. Aquesta publicació recollia un total de 30 articles i diversos escrits de temaris molts diversos. Va deixar coneixement dels seus escrits, amb temes molt interessants i variats. En aquests escrits va plasmar la seva delicadesa a l'hora d'exercir l'escriptura i la seva ideologia feminista en defensa de la dona dels quals es farà referència., el que li era molt peculiar i socialment reconegut. Criticava els aspectes de l'època com podia ser l'abús que patia la dona en el món laboral, l'accés a l'educació, l'Estatut de Catalunya, etcètera, però sempre amb la seva forma d'escriure que la caracteritzava. Al llibre *Tribut Pòstum* es pot apreciar el dol que va deixar a la seva família. El seu germà Joan escriu *In Memoriam: a la meva germana*, descriu la complicitat i l'amor entre els dos germans i el dol que va suposar per ell la seva pèrdua. Una altre escrit titulat *Als nostres familiar i amics* escrit pel seu pare Lincon Duran, és una carta de comiat, explica el dol de la família

per la pèrdua de la seva filla en una edat tan jove.

*“Recull de la flor i del perfum d’una
planta
que ha mort a la seva primera
brotada..”*

Els seus ideals, i defensora del feminisme la van portar a Fundar a Sabadell, en data de 25 de maig de 1932 i en col·laboració amb les seves amigues i també escriptores Anna Murià i Rosa Mª Arquimbau el Front Únic Femení Esquerrista. Va ser l’entitat femenina més important de Sabadell amb un total de 215 associades i que va tenir la seva existència fins al 27 de gener de 1939 en el que moltes forces d’Esquerra van desaparèixer pel moviment franquista.⁶¹ Aquell mateix dia publica un article al diari *El Poble* en el que explica la fundació de la secció sabadellenca del Front. En aquest article fa una crida a totes les dones catalanes que volguessin defensar els seus interessos, i les seves ideologies s’afiliessin al Front Únic Femení Esquerrista. Aquest moviment reclamava dones vinculades al patriotisme i la cultura de la seva ciutat. Acord amb les bases del Front, defensava que, el fundà un nucli femení sense ideologies, odís, diferències de classes socials, ni ideologies polítiques, sinó ho defensava con una associació d’amistat, que juntes com a dones defensessin a Catalunya i la República⁶².

La creació d’aquest Front no va agradar a tothom, i ho va defensar en un article publicat al diari *El Poble*⁶³ les raons que van portar a la seva constitució, no eren altres que la defensa de les esquerres femenines, en front de la dreta traïda, la nacionalitat de Catalunya, el dret dels infants a l’educació, una universitat popular, la reivindicació de l’obrer, entre d’altres. I la finalitat d’aquest Front es sempre de bona voluntat reclamada per dones de l’esquerra.

La igualtat entre l’home i la dona, per a Mª Teresa es un concepte molt important, que es veu reflexa a l’escrit del seu llibre el *Tribut Postum* a l’article *Carta a una amiga*. Amb aquest escrit, farà una crítica al treball de la dona i reivindica l’accés

---

⁶¹ Simó, I. (1934). *Bibliografia Maria Teresa Duran i Nogués*. Diccionari bibliogràfic de sabadellencs. Arxiu de Sabadell.

⁶² Cit: Simó, I “Bibliografia Maria Teresa Duran i Nogués”. cit.op.pp.1-7.

⁶³ Duran, M.T (1934). Per “Front Únic Femení Esquerrista”. Una adhesión. *Tribut Postum*. (pp 63-64). Sabadell

a poder estudiar. Ja és sabut que el treball de la dona no era reconegut com el de l'home en aquesta època, la remuneració salarial era molt inferior. Amb aquest escrit, Maria Teresa, explica que ella ha trobat una feina molt ben remunerada, encara que es dona, que ha aconseguit la finalització dels estudis de secretariat i mecanografia, cosa molt poc habitual a l'època que una dona pogués estudiar i acabar els estudis. Els estudis que menciona de secretariat i mecanografia eren llocs a ocupar per les dones. Amb aquest article, vol fer una crida a la reivindicació de la dona i el seu dret a l'educació i al treball com a igualtat amb l'home, sobre tot fa menció al salari. Aquesta reivindicació salarial, la fa indicant que ha aconseguit una feina molt ben remunerada encara que es una dona, i amb un càrrec de importància per la seva ciutat Sabadell.

Va ser secretaria al projecte del camp d'aviació de Sabadell, és possible que l'escrit que fa menció a "*La carta a una amiga*" que trobem al seu llibre, el que realment estava mencionant és el seu treball que havia aconseguit com a secretaria i mecanògrafa, i que estava exercint a l'Aero Club de Sabadell i explicant el que havia suposat per ella el treball del que fa menció⁶⁴.

L'accés de la dona a l'educació en aquesta època no era fàcil, ni accessible. Molt poques dones podien estudiar, les dones de classes alta van ser les primeres a tenir l'accés a l'educació, i les de classe baixa o mitjana començarien més tard. Tenir una educació bàsica era un luxe, uns dels ideals que es defensava al Front Únic Femení Esquerrista, una educació laica i gratuïta La dona en aquesta època era utilitzada per altres coses, el treball a les fabriques, al camp, com a complement del sou marital, per la criança dels fills, la cura de la llar. Canviar tota aquesta ideologia comportarà temps i sacrificis⁶⁵.

A partir de 1850, els ideals feministes van començar a reclamar l'accés de la dona a l'ensenyament, intentar que la dona pugui ser més culta, més capacitada, més competent i que pugui pensar per ella mateixa no serà una feina fàcil. La negació per part de la mateixa dona, de les institucions, de l'Estat, i l'home comportaran a

---

⁶⁴ Castells, A. Sabadell Informe de l'Oposició, Del Terror a la Segona República (1918-1936) Annex per a la Historia de Sabadell. Edicions Riutort Ribot i Serra. pp.19.25-19.26.

⁶⁵ Cit. Capel, R.M, "El sufragio femenino en la 2ª República española" op. cit. pp.81-83.

crear associacions de moviments feministes internacionals com la *Union Nacional Compañias de escuelas externas públicas de muchachas*, feia partícip a la dona però a l'ensenyança mitja. L'accés a la universitat no arribaria fins més tard. A L'Estat espanyol al 1900 la població analfabeta era d'un 63,7%.

Podem observar en la seva obra Maria Teresa Duran és una fidel defensora del feminisme i del sufragi femení. Als seus escrits a l'article *Els prejudicis*⁶⁶ farà menció a la igualtat de sexes, criticarà el tractament que ha rebut la dona, la indiferència que ha patit, i la falta de respecte per part de l'home i de les institucions, sent igual de intel·ligent que l'home. Contraria a qui deien que l'home és superior a la dona. A través del seu escrit fa una crítica de l'interès per tot el que relaciona a la dona, ja que fins que aquesta no ha reclamat els seus drets socials, el dret al sufragi, la igualtat i l'accés a l'educació, no era interès per a l'home. Defensora de la igualtat entre l'home i la dona. No considera que l'home sigui superior a la dona, sinó que, hi han circumstàncies de la vida que han fet a aquest superior en alguns aspecte com pot ser el treball forçós, ni tampoc considera que hi hagi un sexe dèbil ni fort.

Maria Teresa és una fidel defensora del sufragi femení, pensa que ha estat un error el que la dona no pugues votar. Qüestionarà en el seu article *Interrogants d'actualitat*⁶⁷ si realment la dona estava preparada per assolir aquesta responsabilitat. Podem observar que aquest pensament és una contradicció amb la sufragista Clara Campoamor, fidel defensora del dret a la dona. Campoamor defensava que la dona tenia dret al sufragi des del moment en que tingués aquest dret, no necessitava cap preparació, ni cap influència per part de l'home ni de l'Estat. La dona per si mateixa estarà suficientment qualificada per portar a terme aquest dret, i serà capaç de prendre les seves pròpies decisions. El pensament de Mª Teresa en referència al que suposa el sufragi de la dona en les primeres eleccions. Podem trobar un punt d'igualtat i una connexió amb la sufragista Victoria Kent. Ella deia que la dona no estaria preparada per poder assolir aquest dret. Necessitarà la preparació i l'educació. Era partidària de la preparació de la dona perquè pogués votar.

⁶⁶ Cit: Duran, M.T., "Prejudicis", op.cit pp.23-24.

⁶⁷ Duran, M.T., (1934) *Interrogants*. Tribut Postum .pp25-26. Sabadell

6.1.3 Rosa Mª Arquimbau. Escriptora, feminista. Fundadora del Front Únic Femení Esquerrista a Barcelona i cofundadora del Front de Sabadell.

Nascuda el 27 de març de 1909 a Barcelona, va morir a la mateixa ciutat el 28 de febrer de 1992. Escriptora, periodista, feminista i militant política d'esquerra. La seva forma d'escriure va ser molt peculiar per la seva època. Sovint, les seves obres van plasmar la realitat d'una societat de la Barcelona de la República, amb històries de personatges de la vida. Expressava els seus ideals, i les seves vivències personals en els seus escrits, ja fos en articles de diaris, en obres de teatre o en novel·les, sempre una dona molt liberal i avançada per la seva època, amb el seu to irònic a l'hora d'escriure que la caracteritzava. Els seus temes a tractar en els seus escrits vinculats a la dona, la moda, als esports, l'actualitat, l'amor lliure, el divorci, l'analfabetisme, etcètera. Seran els temes més tractats en les seves obres. Fidel defensora del feminisme com les seves companyes fundadores del moviment Front Únic Femení d'Esquerrista de Barcelona del qual, va ser la primera Presidenta, i cofundadora del Front Únic Femení Esquerrista de Sabadell. Que va ser una adhesió a l'organització barcelonina. Contrària a formar part de qualsevol associació, en aquest article defensa les raons que li van du a portar la presidència del Front.⁶⁸

A començaments de 1932 va treballar com secretaria particular de Joan Casanovas, regidor de l'Ajuntament de Barcelona i sovint alcalde accidental. El 20 de setembre entra a treballar com a funcionària a l'Ajuntament de Barcelona. En aquesta època no s'accedia per oposicions, calia tenir personal afins a la República. La seva experiència es veurà plasmada en els seus escrits.⁶⁹ Un article publicat el dia 1 de febrer de 1932 al diari *La Rambla* titulat *De la llar al'oficina*, defensa a la dona que compatibilitza el treball de l'oficina amb el treball de la llar. Fa una crítica a totes les persones que no accepten que la dona pugui ser independent, treballar fora de la llar i sentir-se útil, dins d'un món dominat pels homes.⁷⁰ Un dels temes molt defensat en els ideals del feminisme el treball de la dona, la diferencia salarial entre

⁶⁸ Arquimbau, R.M., (3 de juliol de 1934). La meua justificació, *L'Opinió*. p.7

⁶⁹ Guillaumon, J. (2015). 1934. *L'enigma de l'Arquimbau. Sexe, feminisme i literatura a l'era del flirt*. 1934. (pp.177-178). Barcelona. Comanegra.

⁷⁰ Arquimbau, R.M., (1 de febrer de 1932) De la llar a l'oficina i de l'oficina a la llar. *L'opinió*. p. 5

d'altres.

Va ser una dona molt criticada, molt envejada per la seva forma de pensar, d'escriure, de ser, de vestir, no agradava a tothom. Molt contrària per a moltes persones, i sobretot alguns homes. Es pot d'escriure com una dona que no tenia pèls a la llengua. Militant d'Esquerra i va col·laborar directament a la campanya de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, recollint signatures i exercint una tasques molt important. Va fer una gran labor pel que serà el plebiscit femení sobre l'Estatut. Els diaris de l'època publicaven molts anuncis de mítings en favor de l'Estatut, i Rosa M^a moltes vegades hi participava, va col·laborar en locals com el d'Esquerra Republicana de Catalunya, al local de Foment Republicà de Sants, a l'Agrupació d'Esquerra Republicana de Poble Nou, al Teatre Principal de Sabadell, etcètera fent míting en defensa de l'Estatut⁷¹.

Formava part d'entitats feministes defensores de la cultura i de l'esport, a l'associació *Foment de la Cultura Femenina*, el *Club Femení d'Esports de Barcelona* en qual havia començat sent una entitat exclusivament esportista. Va entrevistar a Maria Martínez Sierra, impulsora del *Lyceum Club* i van veure que tenien molts punts de vista en comú, que compartien ideals i temes tant importants com el divorci, la pena de mort, les dones obreres la emancipació de la dona.

Esriptora molt precoç, als 13 anys ja escrivia a contes i articles a revistes amb el pseudònim *Rosa de Sant Jordi*. Va passar diferents etapes com a escriptora, i això es veurà plasmat a les seves obres d'un estil molt característic Als 19 anys ja te diferents publicacions molt importants com *Tres contes Breus*, la seva primera obra, i altres escrits *La rateta* és una versió del conte *La rateta que escombrava l'escaleta*, *Renunciació* i *Destí o feblesa*. Aquests escrits fan menció al que és l'amor impossible. Fidel defensora de l'amor lliure, tema que es veurà plasmat al llarg de les seves obres, vivències personals de Rosa Maria. També va fer escrits a la revista *L'Estudiant*, en aquests escrits trobem una dona molt joveneta les seves publicacions voluntàries ens van fer començar a conèixer el que serien els escrits de Rosa Maria i com serà una escriptora revolucionaria pel seu temps.

---

⁷¹ Cit.Guillamon, J. "1934", op.cit pp.142-143.

Entre 1926 i 1928 comença a col·laborar amb la revista la *Dona Catalana*, revista propietat de Magí Murià, pare de la seva amiga Anna Maria Murià. Als seus escrits es plasma una reivindicació en referència el que serà el tema principal de les seves obres, la dona, l'accés de la dona als estudis, la cultura, el saber fer, i el saber pensar per ella mateixa. Fidel defensora de la feminitat, i dels ideals del feminisme. Molt crítica amb qui no defensava els seus ideals. El 1927 comença a fer col·laboracions a la revista *Flames Noves*, una revista de joventuts intel·lectuals de Catalunya escrivia sota l'epígraf *Pàgina frívola* o *Crònica frívola*. Als seus escrits es pot observar com fa una crítica a la diferència entre l'home i la dona. Un article escrit el 10 de juliol de 1927 i titulat *Dels banys* criticava la situació de la dona a l'època. En aquest escrit, ens parla dels sacrificis que han de fer les dones. Moltes vegades aquesta dona és qüestionada en alguna situació i realment, el que ens trobem és una situació pel comportament del l'home. Això es el que ens fa veure en aquest escrit. En aquest cas ho fa posant de manifest el que suposa per la dona poder anar a la platja. Molts del seus escrits faran referència al tema de la feminitat, el feminisme en torn a l'home i sempre amb el seu tot irònic que la caracteritza, i que li sap donar als seus escrits.

Una segona etapa com a escriptora de Rosa Maria Arquimbau va ser quan va comença a fer de periodista a diaris molt importants de l'època com *L'Opinió* i *La Rambla* i la revistes com *La Imatge*, on va fer per primera vegada de periodista, escrivint articles sobre actors de Hollywood, o un altre article titulat *Els encants nous del mercat de Sant Antoni*, en aquest article fa menció a la moda i els oficis. En aquesta segona fase Rosa Maria, tindrà un projecte periodístic innovador dirigit per Jose Mª Planells i tutelat per Josep Mª de Segarra, adaptaran el que serà el model de la revista francesa i faran un nou model de periodisme mes modern. Analitzarem el que seran els seus articles i trobarem una nova manera de fer periodisme⁷².

El desembre de 1930 començarà a col·laborar amb el diari *La Rambla* amb una secció pròpia anomenada *Film & Soda* escrits com *Miss Regidora* representaran el

---

⁷² Cit.Guillamon, J. "1934", op. cit p.87-123.

que serà per Rosa Maria el feminisme de la Lliga. Farà una crítica al que ella anomenarà *les dames de la cotilla i el polancre* (botes baixes cordades amb botons i passades de moda). Molt crítica amb la dona de moral estreta, i amb una mentalitat molt restrictiva. Ella pensa que aquestes dones eren només per a reunions, que no hi veuen més enllà de les modes i decoració i sempre amb la supervisió de l'home. Deia que si aquestes dones podien accedir a càrrecs d'importància com regidories o ministeris, és per anar a processons o el que diu vulgarment una dona *florer*. Ella era fidel defensora del sufragi femení, deia que la dona no podria ocupar càrrecs importants sinó era possible votar per ella mateixa.⁷³ Contrària a l'opinió de Victoria Kent i defensora de Clara Campoamor, ella deia que la dona necessitava poder votar.

Molts dels seus articles seran qüestionats i criticats constantment, rebia crítiques per part dels seus lectors, de les seves lectores que contràries a la seva forma que la llegendien. Sobretot aquelles dones que ella anomenava de *la cotilla i els polancres*. També va ser molt criticada per col·legues periodistes, homes de la política, homes de professió, però això no va ser pas mai un problema per ella. El dia 1 de juny de 1931 a la seva secció *Fil & Soda*, Rosa Maria va publicar un article dedicat als seus lectors anònims, en especial a totes aquestes dones contràries a la seva forma de pensar i els hi va dedicar unes paraules⁷⁴.

Defensarà el moviment feminista, en la seva ideologia. Rosa Maria deia que no eren necessàries dues seccions, una feminista i l'altre masculina, sinó que tots haurien d'esser una sola secció. Però deia que l'home no reconeix la dona en la política per això són necessàries aquestes seccions.⁷⁵

“L'ideal no seria formar-nos en seccions feministes, sinó formar-nos en seccions mixtes amb ells. Anar amb ells. Però en aquest cas caldria que llurs consideració fos sincera i ens volguessin reconèixer la intel·ligència sense massa temor (...) Seccions feministes? Val més això que res, però no és aquest cas ben bé el nostre ideal i el que cal perquè el feminisme – l'actuació de la dona – constitueixi

⁷³ Cit. Guàrdia, J. “1934”, op. cit p.131-135.

⁷⁴ Arquimbau, R.M., (1 de juny de 1931). La meua correspondència. *la rambla*, (p.66)

⁷⁵ Martín, J.L., Roig, S. (2018). *Dones d'un i l'altre costat de l'oceà. Transgressores.*(pp.46-47). Barcelona. Memorial Democràtic.

En el seu escrit, al diari el dia 25 de gener de 1932, *Feminisme, feminitat i coincidència*, defensarà a una dona no ha de deixar de ser femenina per poder reclamar el seus drets. Moltes vegades, serà possible aconseguir més fins sense deixar de ser dona. Deia que amb seducció, amb feminitat i amb delicadesa es podia aconseguir moltes més coses, que no pas amb cops i punys. Reclamava que es podrien aconseguir més acords si la dona fos com ha de ser, no és necessària una transformació. Defensora de la feminitat critica a la dona de *coll planxat*, creu que aquesta dona és la antítesis a la feminitat, una dona que vol imitar a l'home en la seva actitud, en la seva forma de vestir. Aquesta actitud va ser qüestionable per algunes feministes, ja que poden pensar que feminitat, era una forma de submissió. No era necessari perdre la feminitat per reclamar un drets que ella considerava que són igualitaris amb els de l'home. En el seus articles era una fidel defensora de la igualtat entre l'home i la dona. Pensa que no era necessària una rivalitat, sinó un treball en conjunt i sempre reconeixent els drets de la dona. En aquest article també farà menció de divorci, un tema molt important per la dona de l'època. Defensarà una dona que ha de saber utilitzar la seva intel·ligència i podrà sempre aconseguir el que es proposa.

*"(...)Són una colla de coses les condensades en la paraula Feminitat. És la gràcia del riure i el parlar, el to de veu amable, una paraula en el moment precís, o la discreció del callar oportunament. L'oportunitat del callar, del somriure o d'un gest, té un mèrit. Moltes vegades un gros mèrit (...)”*⁷⁷

Contrària i crítica als estereotips exposats a les dones de la seva època, el 26 de gener de 1931 va escriure un article al diari *La Rambla* a la seva secció *Film & Soda*, titulat *De l'amistat a la impertinència*. En aquest article farà una crítica al que suposa el casament d'una dona. Totes les dones de la seva època havien de seguir uns patrons estipulats, a segons quina edat ja devien tenir un marit, estar casades, tenir cura de la seva llar i dels seus fills. És pot arribar a pensar, que parla de la seva pròpia experiència, ja que com la noia de l'article, ella mateixa també conta amb l'edat de 22 anys i era soltera sense cap intenció de casar-se.

⁷⁶

Martín, J.L., Roig, S. "Dones d'un i l'altre costat de l'oceà". Op.cit.(pp.46-47

⁷⁷

Arquimabau, R.M., (25 de gener de 1932). *Feminisme, feminitat i confidències*. La Rambla, (p.5).

Una nova secció al diari *La Rambla* el desembre de 1931 anomenat *Les dones intervenen* i una nova pàgina anomenada *Fèmina*, el 1932, no li van agradar gaire a Rosa Maria, i junt que també va perdre la seva secció, després de passar a fer articles d'opinió i a haver de fer reportatges periodístics, va decidir abandonar i començarà el que serà la nova etapa com a escriptora al diari *L'Opinió*. El 24 d'abril de 1932 es va inaugurar la seva *secció femenina*. Va escriure tres reportatges sobre la dona treballadora, les dones de fer feina, les manicures i les funcionaries públiques. També va ser en aquest diari on va fer campanya escrivint articles en favor del plebiscit de l'Estatut de Catalunya. Van ser molts els articles publicats per Rosa M^a de temes d'actualitat i sempre en referència al que seran els temes de la dona. L'estiu de 1932 publica un article titulat *Temes d'estiu*. En aquest escrit explica la influència que té la gent de la ciutat amb la gent del camp, els seus modernismes, la seva forma de vestir, de pentinar-se el saber estar, amb la gent del camp. Això és molt particular als estius quant la gent va a estiuar al pobles. Aquest escrit ja anunciava el que seria la seva propera novel·la i una de les més importants dins de la seva obra *Història d'una noia i vint braçalets*, el 1934. Amb aquesta obra, Rosa Maria farà una sàtira a la Barcelona de la època de la República, en la que una noia de poble que vol ser perruquera viatja a Barcelona i comença a dominar el que serà la moda, les joies, i acabarà col·leccionant tants amants com braçalets, però aconseguirà acabar ben acasada amb un home de bona família. Aquest article fa una defensa al que és l'amor lliure, als estereotips. Això és molt particular als estius quant la gent va a estiuar al pobles⁷⁸.

Va escriure molts articles, d'obres de teatre, escrits, novel·les que podríem fer menció de Rosa Mª Arquimbau, Els esmentats en aquest epígraf són els més importants per conèixer una mica la seva ideologia i la seva manera d'escriure tan particular, amb to irònic que tant la caracteritza. Fent una sàtira a l'època en la que viu, crítica amb la gent, amb la societat en que li ha tocat viure. El seus escrits faran menció de la seva forma de ser, ja sigui amb personatges ficticis o disfressats amb la seva pròpia experiència.

---

⁷⁸ Arquimbau, R.M., (21 d'agosts de 1932). *L'Opinió*. (p.5).

6.1.4 Anna Maria Murià i Romaní. Escriptora, periodista militant política i cofundadora del Front Únic Femení Esquerrista de Sabadell.

Va néixer a Barcelona el 21 d'abril de 1904 i va morir a la ciutat de Terrassa el 27 setembre de 2002. Escriptora, traductora, periodista i militant política. Era una dona molt coneguda en els ambients polítics i culturals.

El 1917 va ingressar a l'institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona on va estudiar comerç, comptabilitat i angles. Va ser una dona molt participativa en el món de la política, militant a Esquerra Republicana de Catalunya. El 1930 va formar part del comitè per la recollida de signatures per la alliberació dels presos del Complot del Garraf. Va tenir una gran participació política en les eleccions del 1933, i va participar en diferents mítings, un dels més importants els organitzats per la secció femenina d'Esquerra Republicana de Catalunya. El 13 de gener de 1934 va signar Un manifest a les dones catalanes en el qual les dones d'Esquerra, del Partit Radical Federal Democràtic, d'ARC, d'USC i del Partit Republicà Radical Socialista Català feien una crida a totes les dones contràries a la dreta i les monarquies i es pronunciïn a favor de la República.

Del 1925 fins al 1930 va començar el que serà la seva aportació literària a les lletres escrivint a la Revista La Dona Catalana⁷⁹ dirigida pel seu pare Magí Murià, firmant amb diferents pseudònims: Roser Català, Hortènsia Florit, Anna Maria, Marta Romaní i d'altres on també va col·laborar la seva íntima amiga Rosa Mª Arquimbau. La temàtica dels seus articles versava, sobre tot, el feminisme, en molts aspectes relacionats amb la dona del moment, la cultura, i els problemes socials. Insistia molt en la importància de l'educació, però els seus escrits a la revista ocupaven diverses seccions, com jardineria, moda i bellesa i va signar algunes sèries temàtiques com Les coquetes de la història, Historia de moda o Els Fills. Els seus primers contes, proses o poemes també van ser publicats en aquesta revista. El 1926 tres poemes d'Anna Maria Murià que va firmar amb el pseudònim Roser Català, entraran en el concurs literari organitzat per la revista La Dona

---

⁷⁹ Molts dels articles escrits a la revista La Dona Catalana per Anna M^a eren amb reivindicació feminista i dels drets de la dona, però degut a la situació que estem patint per la COV-19 no he tingut accés als seus articles per poder fer un anàlisi més exhaustiu.

Catalana, sent premiat el títol Primavera, però la seva etapa com a escriptora de poesia no arribarà més enllà i continuarà escrivint prosa.

Va estar una escriptora molt guardonada amb els seus escrits, el 1929 va guanyar el Premi de Prosa en els Jocs Florals de Rosselló, amb el conte Anníbal al Rosselló. L'any següent tornarà a la Confirmació del Premi i li succeiran nombrosos premis literaris, etcètera.

En els seus escrits els temes que tractarà seran parlant de l'interès de la dona, el feminisme. També feia col·laboracions al diari La Nau. El 1929 va ser secretaria al Sindicat Agrícola de Sant Isidre i fa col·laboracions al Diari Oficial de la Exposició Internacional de Barcelona. Al 1931 Anna Maria Murià⁸⁰ ocuparà la secretaria del *Club Femení d'Esports*⁸¹. Portarà el que serà la direcció del Club i intentarà apropar-ho al que serà la nova situació polític-social, amb uns nous ideals del feminisme i de modernitat. La seva arribada al club portarà a terme el que serà una nova visió, un nou posicionament més feminista, més catalanista que voldrà integrar a la dona catalana de classe mitjana-baixa al que serà la era de la modernitat, al segle XX. Moltes accions culturals es van organitzar al *Club Femení d'Esports*, cursos educatius, cicles conferències, un servei de biblioteca gratuït, xerrades d'orientació a la lectura. També s'organitzaran concursos literaris, articles publicats a la revista de l'entitat. Un apropament de la dona a la cultura y als ideals del feminisme junt amb la pràctica de l'esport. Tindran una especial preocupació pel que serà l'educació de la dona concretant-se en la lectura.⁸²

“Amb l'objectiu de donar al Club Femení un ambient intel·lectual que no

---

⁸⁰ Real, N., (1998). *El Club femení i d'esports de Barcelona, plataforma d'acció cultural*. pp.50-64). l'Abadia de Montserrat. Recuperat de: (pp,50-64) https://books.google.es/books/about/El_club_femen%C3%AD_i_d_esports_de_Barcelona.html?id=4EhL_y-KmfoC&redir_esc=y

⁸¹ Va se una de les entitat esportives exclusivament femenines més importants de Barcelona. Fundat el 14 d'octubre de 1928 per Teresa Torrens, Josefina Torrens i Enriqueta Sèculi. En molt poc temps va comptar amb cinc-centes sòcies i 1 de maig van arribar al miler. La pràctica de pertànyer a aquest club esportiu estava considerat com molt modern, associant l'ús de la roba esportiva com a l'ús de robes còmodes i alliberades. La pràctica d'esport també va socialitzar a la dona en un espai públic. Una de les característiques més importants que se li va donar a aquesta associació va ser el donar importància al desenvolupament intel·lectual, cultural i educatiu. Moltes de les seves associades eren dones de la cultura catalana, escriptores, periodistes, etcètera. El lema escollit per aquest club va ser “Feminitat, Esport i Cultura”. Recuperat de: https://ca.wikipedia.org/wiki/Club_Femen%C3%AD_i_d%27Esports_de_Barcelona

⁸² Cit:Real, N, “El club femení i d'esports de Barcelona, plataforma d'acció cultural” op.cit.pp.114-118

desdii pas de l'ambient esportiu de la nostra entitat (...) la Comissió de Cultura s'ha proposat senyalar un dia per a reunir al hall del Club totes les que sentin la necessitat d'un contacte espiritual selecte que els permeti d'intercanviar l'expressió de llurs inquietuds.

Fem una crida a totes les companyes, pregant-los que, si es veuen capaces de sostenir converses de delicada mentalitat i de fruir l'estada en un cercle escollit, acudeixin al hall del Club els dijous, de set a nou, començant el proper 18 de juny. Invitem especialment les companyes artistes, escriptores i poetesses a formar el nucli central d'aquestes intel·ligència i encarregant-se de dirigir i orientar les converses del grup que es formin el dia escollit”.⁸³

Podem observar a l'escrit la importància que li donarà a la cultura, encara que com bé indica el seu nom, era una associació esportiva. La cultura, una apropiació de la dona més intel·ligent, més educada, formada. El club va començar a tenir problemes econòmics, i es va mantenir fins el 1936.

Dirigeix la primera secció femenina d'Acció Catalana Republicana. El maig 1932 sent afiliada d'Esquerra i membre de les Joventuts d'Esquerra Republicana de l'Estat Català fins el 1936, funda amb companyes col·legues el que seran les bases per a la constitució del Front Únic Femení Esquerrista de Barcelona, del qual va formar part del Comitè Central i va ser anomenada Vicepresidenta segona. Va ser cofundadora també del que serà el Front Únic Femení Esquerrista de Sabadell.

Fa col·laboracions a diaris importants de l'època con *La Nau*, el diari *L'Opinió* i d'altres. El 17 desembre de 1932, escriu un article al diari *L'Opinió*, titulat *La Dona i la República*. En aquest article fa menció de la importància un cop aconseguida la tan estimada i desitjada República, l'existència d'associacions femenines en suport i recolzament del seu president i la República. Les dones d'aquestes associacions, republicanes, catalanes i amb ideals feministes, ofereixen els seus servies, la seva ajuda en benefici de la seva estimada Catalunya. A l'article podem observar que fa menció de la importància que suposa per ella una dona culta amb estudis i amb ideals propis.

---

⁸³ Real, N., “El club femení i d'esports de Barcelona, plataforma d'acció cultural” op.cit. p.66.

“(...) Cal, però, que intervinguem bé i assenyadament en la tasca futura que pugui encomanar-se'ns. S'han organitzat, ja de temps, Seccions Femenines. on es treballa amb disciplina. Es precis que en "les nostres" s'hi acoblin totes les activitats i capacitats que moltes n'hi ha encara d'inèdites-i que "totes" es desenvolupin i el treball col·lectiu sigui ben poden

contribuir a que el concepte, un :xic equivocat, que els homes tenen de nosaltres, resti desvanescut per complet (...)”

Col·labora escrivint articles al diari *L'Opinió*, el 28 de gener de 1932 escriu un article titulat *A les nostres dones*. En aquest article ens fa veure la importància del sufragi femení per a la dona catalana. Els ideals feministes, acords amb Clara Campoamor i defensora del lliure pensament de la dona i la lliure elecció en el seu vot.

Que cadascú, faci dons tot allò que estigui al seu abast; homes i dones els que estiguin més capacitats. Que el benestar i la prosperitat de Catalunya ha d'ésser obra de tot el poble i el poble està integrat per ciutadans d'ambdós sexes.⁸⁴

ROSER CATALÀ

El 27 de juny de 1932 escriu al diari de *La Rambla* un article titulat *Les Oficinistes* en el que fa un elogi al treball de la dona , descriu les tasques importants que fan aquestes noies. Fa una crítica a la diferencia salarial de les dones, fent la mateixa tasca dels homes i el poc accés a accedir a càrrecs d'importància perquè moltes compatibilitzen les tasques de la oficina amb les de la llar⁸⁵.

El 1933 publica la seva primera novel·la *Joana Mas* i comença a estudiar el batxillerat a l'Ateneu Enciclopèdic Popular. El 1934 publica l'assaig de *La revolució moral*, i entra a treballar a les Oficines del *Servei d'Extinció d'Ensenyament Tècnic* de la Generalitat. El 1936 ingressa a Estat Català i serà redactora del *Diari de Barcelona* on va arribar a ser la primera dona directora d'un diari en català. Participa en la creació de *Grup Sindical d'Escriptors Catalans* vinculats a la CNT. També entra com a secretaria de les institucions de les lletres

⁸⁴ Català, R., (28 de gener de 1933). *A les nostres dones*. *L'Opinió*. (p.8)

⁸⁵ Yeste, E. Canosa, F. (2018). *Les oficinistes*. *Dones que surten del paper*. Periodistes catalanes que expliquen un país. (pp.123-126) Tàrraga.Fonoll.

Catalanes, marxa al Front d'Aragó. Sent redactora del *Diari Barcelona* al 1937 publica l'assaig *El 6 d'octubre i el 19 de juliol*. Al 1938 publicarà el que serà la seva segona novel·la *La peixatera*.

Va haver d'exiliar-se per l'arribada de les tropes franquistes. El 24 de gener de 1939 marxa amb els seus pares i el seu germà Jordi, que encara no havia ni complert els 18 anys, primer cap a França i més tard a Mèxic i República Dominicana. A l'exili coneixerà el que serà el seu marit l'escriptor Agustí Bartra. Durant l'exili va viure a França, la República Dominicana, Mèxic finsque va tornar a Catalunya el 1970 i es va instal·lar a Terrassa el 1971 fins la seva mort.⁸⁶ Va ser una escriptora molt guardonada amb premis literaris molt importants com la *Copa Artística*, el *Premi de rosa als Jocs Florals* etcètera.⁸⁷

---

⁸⁶ Bardi.M.,(2012). Epistolari familiar, (pp1-56).Terrassa.PEN. Recuperat de: https://www.pencatala.cat/wp-content/uploads/2016/06/album_muria.p

⁸⁷ Ivern, D., (2020), Anna Murià i Romaní. (s.f) 15 d'abril de 2020. Recuperat de:<https://memoriaesquerra.cat/biografies/muria-romani-anna>

6. CONCLUSIONS

La hipòtesis de la que parteix el treball és analitzar la importància que van tenir els moviments feminista i les associacions, en les millores i reconeixements dels drets de la dona en la època de la II República en el cas de l'Estat espanyol i amb comparativa amb altres països d'Europa i Estats Units. La Constitució del 1931, i l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya al 1932, anomenat també l'Estatut de Núria, van ser molt importants pels reconeixements dels drets de les dones. La constància i la perseverança van suposar uns reconeixements social, polític i econòmic una incipient equiparació amb els drets de l'home que abans no tenia.

Però no va ser una feina fàcil. El sufragi femení, el dret al vot, conjuntament amb l'aprovació de la llei del divorci, l'accés a l'educació, a les millores salarials i la inclusió en la política entre d'altres, suposaran canvi per a la dona lluitadora. Però aconseguir-ho comportarà un llarg i dur camí. La lluita serà constant: la presó, la ridiculització, les vagues de fam, i fins i tot donar la vida per la seva causa, seran les penúries que van passar algunes militants del moviment feminista sufragista. Estudiar i esmentar totes aquestes dones en el treball és una satisfacció, són moltes: Escriptores, músiques, pedagogues, mestres, poetesses, militants polítiques, obreres, dones de la llar, etcètera, totes van fer un gran treball, amb escrits a diaris, obres literàries, manifestacions, mítings, amb l'esport, la cultura, etcètera. Això comportarà el fundar associacions feministes, amb les seves ideologies i representar uns ideals contraris a moltes persones i molts homes.

Fundar aquestes associacions femenines serà molt important en la lluita i reconeixement dels seus drets. Aquestes corporacions tindran aspectes molt diversificats, esportius, culturals, religiosos, polítics, en la lluita de l'obrer, etcètera, però totes amb tasques molt importants i amb uns objectius concrets. En el cas de les associacions de dretes molt catòliques i defensores del ideals del feixisme, i en el cas de les associacions d'esquerres, defensores de la llibertat, de la República, una educació laica i pública per tothom, l'amor lliure, els drets

laboral, entre d'altres.

Hem pogut observar una de les associacions més importants que es va constituir a Catalunya pel partit polític d'Esquerra Republicana de Catalunya, en defensa dels ideals del Feminisme, de la República i de la llibertat. Va ser la constitució del Front Únic Femení Esquerrista de Barcelona i amb nombroses adhesions a moltes ciutats importants com va ser a Sabadell, Reus, Manresa i Balaguer. Hem pogut observar que aquest Front era una organització plenament dirigida per dones, molt ben organitzada i estructurada i amb un fi comú.

Fem menció del Front Únic Femení Esquerrista va ser una de les associacions més importants de la ciutat de Sabadell i les seves fundadores: Maria Teresa Duran i Nogues, Rosa Mª Arquimbau i Anna Mª Murià. Tres escriptores, feministes i defensores dels ideals del sufragi però cadascuna amb una particularitat que la farà especial.

Sobre Maria Teresa hem pogut constatar analitzant la seva obra, observem la seva particularitat a l'hora d'escriure, amb una tendresa i una delicadesa d'una noia molt jove, però no per això deixarà de plasmar en els seus escrits i cridar el que per a ella no era digne: partidària amb els ideals de Victòria Kent en reconèixer el dret al vot de la dona, l'accés a un treball digne, a una educació entre d'altres, tal i com hem pogut observar en els seus escrits.

Rosa Maria Arquimabau va començar a escriure molt joveneta i podem observar al llarg de la seva obra com a anat evolucionat. La seva forma d'escriure no ha estat moltes vegades agradable per tothom, el seu to satíric, que tan la particularitzava van fer que les seves obres no agradessin a tothom, en especial a dones contraries a la seva ideologia. Fidel defensora del feminisme i la feminitat molt present en els seus escrits. La sensualitat, la coqueteria, i la modernitat las trobem plasmades en les seves obres. Crítica amb la societat de la seva època sobre tot la de Barcelona. El dret al vot, defensora de Clara Campoamor, l'amor lliure i sobretot amb els estereotips imposat a la dona de la època. Pels seus escrits podem conèixer molt de la seva privada, ja que acostumava a escriure sobre experiències

personal amagades amb personatges en les seves obres.. Dona admirable, podem dir que es potser una dona avançada per a la seva època, però jo el crec, que potser la època no estava avançada per ella. Analitzar la seva obra ha estat molt interessant, i curiós.

Anna Maria Murià va ser una escriptora polifacètica guardonada amb molts premis literaris i una gran militant política d'Esquerra Republicana de Catalunya, amb molta activitat. Com les seves companyes fidel defensora dels ideals de feminisme, i sobretot en la inclusió de la dona en la cultura i les lletres, i molt preocupada pels problemes socials. En analitzar els seus escrits podem observar el tema a tractar han estat com les seves companyes els ideals de la República, la llibertat, dret al vot de la dona, partidària com la seva amiga Rosa M^a defensora dels ideals de Clara Campoamor, lliure pensament i la lliure elecció del vot, l'accés a un treball digne i remunerat, entre d'altres.

Tres dones molt diferents però totes amb una mateixa ideologia. Analitzant els seus escrits, les seves obres, podem arribar a veure el gran esforç que van fer en la defensa dels seus ideals, en una època en la que la dona no tenia reconeguts els mateixos drets que l'home. És un estereotip dir que eren dones modernes, arribem a la conclusió que eren dones que reclamaven causes justes. No era qüestió de modernitat, era qüestió de drets, igualtat, llibertat.

7. BIBLIOGRAFIA

CAPEL, Rosa M^a. *El sufragio femenino en la 2ª república española*: Granada. Universidad de Granada, 1975.

CASTELLS, Andreu, Sabadell. *Informe de l'Oposició, Del Terror a la Segona República (1918-1936)*. Edicions Riutort Ribot i Serra.

DURAN Maria Teresa. *Tribut Postum*. Sabadell 1934.

GUILLAMON, Julià: 1934. *L'enigma de l'Arquimbau. Sexe, feminisme i literatura a l'era del flirt*. Barcelona. Comanegra, 2015

IVERN, Maria Dolors, La Secció Femenina D'ERC (1931-1936). *Miscel·lania d'homenatge a Josep Benet*. Barcelona. L'Abadia de Montserrat, 1991.

MARTÍN, Josep Lluís. *Sufragisme i sufragistes: reivindicant la ciutadania política de les dones*. Barcelona: Memorial democràtic. 2019.

MARTÍN, Josep Lluís., Roig, Sylvia, (2018). *Transgressores. Dones d'un i l'altre costat de l'oceà*. Barcelona. Memorial Democràtic. 2018.

NELKEN, Margarita, *La condición social de la mujer en España*. Barcelona. Minerva, 1919.

SIMÓ, Ricard (1986). *Bibliografia Maria Teresa Duran i Nogués*.

Diccionari bibliogràfic de sabadellencs. Arxiu Històric de Sabadell.

YESTE, Elena, CANOSA, Francesc. "Les oficinistes". *Dones que surten del paper. Periodistes catalanes que expliquen un país*. Tàrraga. Fonoll. 2018.

ARTICLES DIARIS L'ÈPOCA

Arquimbau, R.M., (3 de juliol de 1932). LA MEVA JUSTIFICACIÓ.

L'OPINIO. p.7

Arquimbau, R.M., (1 de febrer de 1932) De la llar a l'oficina i de l'oficina a la llar. *L'OPINIO*. p. 5

Arquimbau, R.M., (1 de juny de 1931). La meva correspondència. *La Rambla*, (p.66)

Arquimbau, R.M., (25 de gener de 1932). Feminisme, feminitat i confidències. *la rambla*, (p.5).

Bases per a la constitució d'un front únic femení esquerrista. (8 de maig de 1932). *L'OPINIÓ*, p.8.

Bertran, R. (10 de desembre de 1931), El projecte de llei sobre el divorci, *la humanitat*, p. 1.

EL "FRONT ÚNIC FEMENÍ ESQUERRISTA DE CATALUNYA" A LES AUTORITATS DE BARCELONA (12 de juny de 1932), *L'OPINIÓ*, p.7.

Frente único femenino izquierdista (4 de junio de 1932), *LA VANGUARDIA*. p.

FRONT ÚNIC FEMENÍ D'ESQUERRA. (9 de maig de 1932). *la Humanitat*, p. 15.

El Front Únic Femení Esquerrista. (25 de maig de 1932). *EL POBLE*, p.1

FRONT ÚNIC FEMENI ESQUERRISTA. (1 de juliol de 1932). *EL*

POBLE, p.1

L'organització del front únic femení esquerrista. (14 de maig de 1932).

EL POBLE, p.1.

L'organització del front únic femení esquerrista. (14 de maig de 1932). *El Poble*, p.1.

La delegació local del Front Femení (9 de juny de 1932). *EL POBLE*, p.1

Pel front únic femení d'Esquerra. Una adhesió. (15 de maig de 1932). *El Poble*, p.1.

Una adhesió (4 d'abril de 1932). *la humanitat*, p. 3.

UNA CRIDA A LES DONES CATALANES (12 de desembre de 1931).

L'OPINIÓ, p.2.

Una nota del Comité Executiu Central d'E.R.C. sobre el Front Unic Femení Esquerrista.(25 de maig de 1932). *L'OPINIÓ*, p. 14

UN TELEGRAMA AL SR. AZAÑA. (31 de Maig de 1932). *L'OPINIÓ*, p.14.

RECURSOS ELECTRÒNICS

BACARDI, Montserrat,(2012). *Epistolari familiar*, (Recurs electrònic). Barcelona 2012.p1-56. Consultat :3 de maig 2020). Disponible a Internet [https:// www.pencatala.cat/wpcontent/uploads/2016/06/album_muria.pdf](https://www.pencatala.cat/wpcontent/uploads/2016/06/album_muria.pdf)

BLANCO, Immaculada (2005). “Sección Femenina” y “Acción Católica”: *la movilización de las mujeres durante el franquismo*. (en línia).2005,p-1-

12 Consulta: 14 d'abril 2020). . <https://dialnet.unirioja.es/servlet/autor?codigo=1305774>

CONGRESO DE LOS DIPUTADOS (2020). *Dictadura Primo de Rivera, Asamblea Nacional, 1923-1930* (En línia). Congreso: Madrid. (consultat: 20 de març 2020). Disponible a internet:

CONSTITUCIONES ESPAÑOLAS 1812-1978. *Constitució de 1931*, (s.f). CONGRESO (en línia) Madrid. Congreso de los Diputados. (consultat: 10 de març 2020). Disponible a Internet:

FRANCO, Gloria A. Los orígenes del sufragismo en España. *Espacio, Tiempo y Forma, V.H.ª Contemporánea*, (en línia) 2004, t16: p. 455-482. (consultat el 03 de març de 2020). Disponible Internet <https://www.ucm.es/data/cont/docs/995-2015-01-09-sufragismo.pdf>

IVERN, Dolors, *Les dones d'esquerra 1931- 1939*. (Recurs electrònic). Barcelona. 2000 (consultat: 14 d'abril de 2020) disponible a Internet. p.19-26.

IVERN, Dolors, MEMORIES D'ESQUERRA 2020. *Anna Murià i Romaní*. Biografies. Barcelona (s.f). (consultat: 3 de maig de 2020). Disponible a Internet

Nash, Mary (1975) *Mujeres Libres*. España 1936-1939. (Recurs electrònic). Barcelona 1975 (consultat: 20 d'abril 2020). Disponible Internet:

REAL, Neus (1998). *El club femení i d'esports de Barcelona, plataforma d'acció cultural*. Recurs electrònic). Barcelona 1998. (consultat el 2 d'abril 2020) p.50-64. Disponible a Internet

VELO, Elisabet. *Gènere i treball al Poble Sec* (Recurs electrònic). Bella-

terra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2015, pp. (consultat 15 d'abril de 2015). Tesis doctoral. Disponible a internet <https://hdl-handle.net.are.uab.cat/10803/285565>

LEGISLACIÓ

Real Decreto nº 108/1936 Derogación de los partidos de ideología contrarios”. *Boletín Oficial del Estado*. (16 septiembre 1936), núm. 22 p.1.

Real Decreto Nº109/1936. *Boletín Oficial del Estado*. 16 de septiembre de 1936), núm. 22 p.2

Ley/1939 Responsabilidades politicas. *Boletín Oficial del Estado*. (9 de febrero de 1939), núm. 44 p.824-846.

Real Decreto del 10 de mayo de 1931. “Cambio de la Ley electoral del 8 de agosto de 1907”. *Gaceta de Madrid*. (10 de mayo de 1931), núm.130. p.639-640.

Real Decreto Nº255/1937. *Boletín Oficial del Estado*, (20 de abril, 1937), núm. 182, p 1033-1034.

Real Decreto Nº 333/1937, Estatutos de la Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S”. *Boletín Oficial del Estado*, (7 d'agosto de 1937), núm.291. p. 2738-2739.

Decreto nº363/1939 sobre funcions de la Secció Femenina de Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S”. *Boletín Oficial del Estado*, (29 de desembre de 1939), núm. 363, p.7347-7348.

8. Annexes.

Annex n° 1 . Declaració de Sentiments Seneca Falls.

DECLARATION OF SENTIMENTS

When, in the course of human events, it becomes necessary for one portion of the family of man to assume among the people of the earth a position different from that which they have hitherto occupied, but one to which the laws of nature and of nature's God entitle them, a decent respect to the opinions of mankind requires that they should declare the causes that impel them to such a course.

We hold these truths to be self-evident; that all men and women are created equal; that they are endowed by their Creator with certain inalienable rights; that among these are life, liberty, and the pursuit of happiness; that to secure these rights governments are instituted, deriving their just powers from the consent of the governed.

Whenever any form of Government becomes destructive of these ends, it is the right of those who suffer from it to refuse allegiance to it, and to insist upon the institution of a new government, laying its foundation on such principles, and organizing its powers in such form as to them shall seem most likely to effect their safety and happiness. Prudence, indeed, will dictate that governments long established should not be changed for light and transient causes; and accordingly, all experience hath shown that mankind are more disposed to suffer, while evils are sufferable, than to right themselves, by abolishing the forms to which they are accustomed. But when a long train of abuses and usurpations, pursuing invariably the same object, evinces a design to reduce them under absolute despotism, it is their duty to throw off such government, and to provide new guards for their future security. Such has been the patient sufferance of the women under this government, and such is now the necessity which constrains them to demand the equal station to which they are entitled.

The history of mankind is a history of repeated injuries and usurpations on the part of man toward woman, having in direct object the establishment of an absolute tyranny over her. To prove this, let facts be submitted to a candid world.

He has never permitted her to exercise her inalienable right to the elective franchise.

He has compelled her to submit to laws, in the formation of which she had no voice.

He has withheld from her rights which are given to the most ignorant and degraded men—both natives and foreigners.

Having deprived her of this first right of a citizen, the elective franchise, thereby leaving her without representation in the halls of legislation, he has oppressed her on all sides.

He has made her, if married, in the eye of the law, civilly dead.

He has taken from her all right in property, even to the wages she earns.

He has made her, morally, an irresponsible being, as she can commit many crimes with impunity, provided they be done in the presence of her husband. In the covenant of marriage, she is compelled to promise obedience to her

husband, he becoming, in all intents and purposes, her master—the law giving him power to deprive her of her liberty, and to administer chastisement.

He has so framed the laws of divorce, as to what shall be the proper causes of divorce; in case of separation, to whom the guardianship of the children shall be given, as to be wholly regardless of the happiness of women—the law, in all cases, going upon the false supposition of the supremacy of man, and giving all power into his hands.

After depriving her of all rights as a married woman, if single and the owner of property, he has taxed her to support a government which recognizes her only when her property can be made profitable to it.

He has monopolized nearly all the profitable employments, and from those he is permitted to follow, she receives but a wretched remuneration.

He closes against her all the avenues to wealth and distinction, which he considers most honorable to himself. As a teacher of theology, medicine, or law, she is not known.

He has denied her the facilities for obtaining a thorough education—all colleges being closed against her.

He allows her in Church as well as State, but a subordinate position, claiming Apostolic authority for her exclusion from the ministry, and, with some exceptions, from any public participation in the affairs of the Church.

He has created a false public sentiment, by giving to the world a different code of morals for men and women, by which moral delinquencies which exclude women from society, are not only tolerated but deemed of little account in man.

He has usurped the prerogative of Jehovah himself, claiming it as his right to assign her a sphere of action, when that belongs to her conscience and her God.

He has endeavored, in every way that he could to destroy her confidence in her own powers, to lessen her self-respect, and to make her willing to lead a dependent and abject life.

Now, in view of this entire disfranchisement of one-half the people of this country, their social and religious degradation,—in view of the unjust laws above mentioned, and because women do feel themselves aggrieved, oppressed, and fraudulently deprived of their most sacred rights, we insist that they have immediate admission to all the rights and privileges which belong to them as citizens of these United States.

In entering upon the great work before us, we anticipate no small amount of misconception, misrepresentation, and ridicule; but we shall use every instrumentality within our power to effect our object. We shall employ agents, circulate tracts, petition the State and national Legislatures, and endeavor to enlist the pulpit and the press in our behalf. We hope this Convention will be followed by a series of Conventions, embracing every part of the country.

Firmly relying upon the final triumph of the Right and the True, we do this day affix our signatures to this declaration.

HONORS OF THE DECLARATION OF SENTIMENTS

Ketch, Caroline
Ketch, Bessie
Ketch, William C.
Ketch, Rufus C. (Michigan)
Ketch, Joel D.
Ketch, William
Ketch, E. W.
Ketch, Elizabeth
Ketch, Mary
Ketch, F. A.
Ketch, Cynthia
Ketch, Thomas
Ketch, William E.
Ketch, Eliza J.
Ketch, Susan E.
Ketch, Frederick

Dean, John A.
Dean, Martin Gail
Dean, Eliza
Dean, Anna Thomas
Dean, Mary Ann
Dean, Cynthia
Dean, Elizabeth
Dean, Mary
Dean, Maria
Dean, Mary H.
Dean, Henry
Dean, Charles L.
Dean, Jane C.
Dean, Richard F.
Dean, Margaret

Dean, John
Dean, Lucy
Dean, Kate
Dean, Harriet J.
Dean, Lewis
Dean, Elizabeth
Dean, Ellen
Dean, Maria
Dean, Maria
Dean, Joseph N.
Dean, Mary Ann
Dean, Margaret
Dean, Susan J.

Dean, Mary E.
Dean, Phoebe
Dean, Sarah S.
Dean, Anna
Dean, Lavinia
Dean, Lucia
Dean, Catherine C.
Dean, Eliza
Dean, Maria
Dean, Joseph
Dean, George H.
Dean, Margaret
Dean, Susan

Dean, Maria
Dean, Ann
Dean, Margaret
Dean, Anna
Dean, Lavinia
Dean, Lucia
Dean, Catherine C.
Dean, Eliza
Dean, Maria
Dean, Joseph
Dean, George H.
Dean, Margaret
Dean, Susan

Dean, Maria
Dean, Ann
Dean, Margaret
Dean, Anna
Dean, Lavinia
Dean, Lucia
Dean, Catherine C.
Dean, Eliza
Dean, Maria
Dean, Joseph
Dean, George H.
Dean, Margaret
Dean, Susan

Dean, Maria
Dean, Ann
Dean, Margaret
Dean, Anna
Dean, Lavinia
Dean, Lucia
Dean, Catherine C.
Dean, Eliza
Dean, Maria
Dean, Joseph
Dean, George H.
Dean, Margaret
Dean, Susan

This Declaration of Sentiments is reprinted from "Report of the Women's Rights Convention held at Seneca Falls, N.Y. July 18th & 20th, 1848."

A)

Politics

XII. Elecciones generales de Diputados a Cortes Constituyentes verificadas el 28 de junio de 1931

[1] — Da sliše, nas nauje; — [2] — De sliše, na uverdati; — (*) — Istno človeško je deklarativno milo.

Annex nº 3: Filiació política del Diputats a les eleccions del 28 de juny de 1931.
B)

XIII. Elecciones generales de Diputados a Cortes Constituyentes, celebradas en 28 de junio de 1931

Filiación política de los Diputados elegidos en cada circunscripción según datos de las respectivas Juntas provinciales del Censo electoral

PROVINCIAS	Circunscripciones	Diputados elegidos	FILIACION POLITICA
Alicante	Provincia	2	1 radical socialista y 1 independiente.
Asturias	Idem	7	2 socialistas, 2 de Acción republicana, 1 republicano radical, 1 radical socialista y una vacante.
Azuara	Idem	11	4 socialistas, 1 radical, 2 radicales socialistas y 1 independiente.
Almería	Idem	7	3 socialistas, 1 radical, 3 radicales socialistas y 1 de Derecha republicana.
Avila	Idem	5	1 de Acción republicana, 1 radical, 1 radical socialista y 2 de Agrupación republicana provincial.
Batavia	Idem	14	1 liberal, 2 radicales, 1 radical socialista, 6 socialistas, 1 de la Derecha republicana y 3 vacantes.
Batavia	Idem	7	1 de Acción republicana, 1 socialista, 1 liberal, 1 radical, 2 republicanos catalanes y 1 republicano independiente.
Barcelona	Capital	18	11 republicanos republicanos, 4 republicanos radicales, 1 socialista, 1 de la Liga regionalista y una vacante.
Bermejo	Pueblo	15	10 republicanos regionalistas, 1 republicano, 1 socialista regionalista y 3 vacantes.
Caceres	Provincia	8	2 radicales y 6 agrarios (regionalistas).
Cadix	Idem	9	3 socialistas, 2 radicales socialistas, 1 al Servicio de la República, 1 radical y 1 de Acción republicana.
Cádiz	Idem	10	10 de la Coalición republicana.
Córdoba	Idem	6	1 radical, 1 socialista, 1 progresista y 1 de Acción republicana.
Córdoba	Idem	10	3 socialistas, 2 radicales, 2 radicales socialistas, 1 de Acción republicana y 2 de la Derecha republicana.
Córdoba	Capital	2	1 socialista y 1 republicano autonomista.
Córdoba	Idem	18	7 socialistas, 1 republicano autonomista, 1 al Servicio de la República y 1 de la Derecha liberal republicana.
Córdoba (C)	Provincia	15	3 republicanos de la Ugr, 3 socialistas, 1 agrario y 3 independientes.
Córdoba	Idem	15	1 radical, 1 socialista, 2 de la Derecha liberal republicana, 1 liberal agrario y 1 independiente.
Córdoba	Idem	2	3 de la Coalición de Seguros republicanos, 1 de la Liga regionalista y 1 de la Derecha republicana.
Córdoba	Capital	3	2 republicanos autonomistas y 1 socialista.
Córdoba	Idem	9	4 socialistas, 1 de Acción republicana, 1 radical socialista, 2 al Servicio de la República y 1 republicano autonomista.
Córdoba	Provincia	4	1 de Acción republicana, 1 socialista, 1 radical socialista y 1 autonomista.
Córdoba	Idem	6	4 republicanos del Sindicato de Fieles, 1 republicano y 1 socialista.
Córdoba	Idem	2	4 radicales y 3 socialistas.
Córdoba	Idem	3	4 radicales y 1 radical socialista.
Córdoba	Idem	15	10 socialistas y 5 progresistas.
Córdoba	Idem	9	3 al Servicio de la República, 2 socialistas, 1 de Acción republicana, 1 radical socialista, 1 de la Derecha republicana y 1 independiente.
Córdoba	Idem	6	3 de la Coalición catalana y 1 radical.
Córdoba	Idem	8	2 socialistas, 1 radical socialista y 1 al Servicio de la República.
Córdoba	Idem	10	10 de la Coalición de Seguros republicanos.
Córdoba	Capital	18	7 socialistas, 4 independientes, 2 de Acción republicana, 1 radical, 1 al Servicio de la República, 1 de la Derecha liberal republicana, 1 republicano federal y una vacante.
Córdoba	Idem	9	3 socialistas, 1 de Acción republicana, 1 republicano federal, 1 radical, 1 radical socialista y 2 vacantes.
Córdoba	Idem	4	1 radical, 1 socialista, 1 radical socialista y 1 federal.
Córdoba	Idem	8	2 socialistas, 2 radicales, 1 radical socialista y 1 federal.
Córdoba	Idem	4	1 socialista, 1 radical, 1 de Acción republicana y 1 radical socialista.
Córdoba	Idem	2	1 radical y 1 radical socialista.
Córdoba	Idem	7	3 radicales, 2 socialistas, 1 radical socialista y 1 de la Derecha republicana.
Córdoba	Idem	3	3 católicos-socialistas y 2 de la Coalición republicana-socialista.
Córdoba	Idem	4	1 radical, 1 de Acción republicana, 2 radicales socialistas, 1 socialista, 1 republicano regionalista y 1 de la Coalición federal.
Córdoba	Idem	18	12 de la Coalición republicana-socialista y 4 de la Coalición federal agraria.
Córdoba	Idem	4	1 de la Derecha republicana, 2 agrarios y 1 de Acción republicana.
Córdoba	Idem	1	2 liberales, 1 radical y 2 socialistas de la U. O. T.
Córdoba	Idem	2	4 de la Ugr, 4 socialistas, 3 radicales y 1 progresista.
Córdoba	Idem	7	3 agrarios, 1 de la Derecha republicana, 1 socialista, 1 republicano y 1 republicano liberal de izquierda.
Córdoba	Idem	6	4 radicales, 1 socialista y 1 independiente.
Córdoba	Idem	2	2 agrarios, 2 radicales socialistas, 2 liberales y 1 socialista.
Córdoba	Idem	6	1 de Acción republicana, 1 socialista, 1 agrario y 3 republicanos radicales.
Córdoba	Idem	6	3 de la Coalición republicana, 1 socialista, 1 republicano federalista y una vacante.
Córdoba	Idem	10	4 socialistas, 4 de la Coalición republicana y 1 de la Derecha republicana.
Córdoba	Idem	3	1 de la Derecha liberal republicana, 1 liberal y 1 radical socialista.
Córdoba	Idem	7	2 radicales socialistas, 1 radical, 1 liberal, 1 socialista, 1 de Acción republicana catalana y 1 de la Coalición catalana.
Córdoba	Idem	5	2 radicales, 2 radicales socialistas y 1 de Acción republicana.
Córdoba	Idem	10	2 radicales, 4 socialistas, 2 radicales socialistas y 2 de Acción republicana.
Córdoba	Idem	7	1 radical, 1 socialista, 1 de Acción republicana, 1 republicano federalista, 1 republicano autonomista y 2 radicales socialistas.
Córdoba	Idem	13	6 radicales autonomistas, 3 radicales socialistas, 2 socialistas y 2 independientes.
Córdoba	Idem	6	1 de Acción republicana, 1 radical socialista, 2 socialistas y 2 agrarios.
Córdoba	Idem	6	3 socialistas, 1 radical socialista, 1 republicano y 2 autonomistas.
Córdoba	Idem	3	2 autonomistas y 1 independiente.
Córdoba	Idem	6	1 de la Derecha liberal republicana, 1 radical socialista, 1 agrario, 1 socialista, 1 republicano independiente y 1 de la U. O. T.
Córdoba	Idem	4	2 radicales, 1 radical socialista y 1 de Acción republicana.
Córdoba	Idem	7	1 de Acción republicana, 3 de la Derecha republicana, 1 radical, 2 socialistas y 2 radicales socialistas.
Córdoba	Idem	1	1 radical socialista.
Córdoba	Idem	1	1 socialista.

C) Filiació política.

XV. Elecciones parciales de Diputados a Cortes Constituyentes, verificadas después del 28 de junio de 1931

Filiación política de los Diputados elegidos en cada circunscripción, según datos de las respectivas Juntas provinciales del Censo electoral

PROVINCIA	CIRCUNSCRIPCIONES	FECHA DE LA ELECCION	Diputados elegidos	FILIACION POLITICA
Albacete.....	Provincia.....	12 julio.....	1	Uno, Acción republicana.
Almería.....	Idem.....	4 octubre.....	1	Un republicano federal.
Badajoz.....	Idem.....	12 julio.....	3	Dos socialistas; un republicano independiente.
Idem.....	Idem.....	4 octubre.....	1	Un socialista.
Baleares.....	Idem.....	4 octubre.....	1	Uno, Acción republicana.
Barcelona.....	Capital.....	12 julio.....	1	Un republicano.
Idem.....	Pueblos.....	12 julio.....	3	Un republicano nacional; dos republicanos regionalistas.
Idem.....	Capital.....	4 octubre.....	2	Uno, Liga regionalista; una vacante.
Idem.....	Idem.....	11 octubre.....	1	Un republicano regionalista.
Cáceres.....	Provincia.....	4 octubre.....	1	Un socialista.
Granada.....	Idem.....	4 octubre.....	2	Dos socialistas.
Guadalajara.....	Idem.....	4 octubre.....	1	Un socialista.
Huesca.....	Idem.....	4 octubre.....	1	Un radical socialista.
Jafn.....	Idem.....	4 octubre.....	2	Dos socialistas.
Logroño.....	Idem.....	8 noviembre.....	1	Un agrario.
Lugo.....	Idem.....	23 agosto.....	10	Cuatro radicales; cuatro progresistas; un republicano agrario; uno, Federación republicana gallega.
Madrid.....	Capital.....	12 julio.....	1	Uno, Acción republicana.
Idem.....	Pueblos.....	12 julio.....	2	Un radical socialista; un republicano radical.
Idem.....	Capital.....	4 octubre.....	1	Un republicano independiente.
Sta. Cruz de Tenerife.....	Provincia.....	4 octubre.....	1	Un radical.
Sevilla.....	Capital.....	12 julio.....	1	Uno, Izquierda republicana.
Idem.....	Idem.....	4 octubre.....	1	Un radical socialista revolucionario.
Valencia.....	Idem.....	4 octubre.....	1	Un radical autonomista.
Idem.....	Pueblos.....	4 octubre.....	2	Un radical autonomista; un radical socialista.
Valladolid.....	Provincia.....	4 octubre.....	1	Un socialista.
Vizcaya.....	Pueblos.....	4 octubre.....	1	Un nacionalista.
Zaragoza.....	Capital.....	4 octubre.....	1	Un radical.
Idem.....	Pueblos.....	4 octubre.....	1	Un radical.

XVI. Labor de las Cortes Constituyentes en el año de 1931

(Datos facilitados por la Secretaría del Congreso)

Proyectos de ley.....	Leídos..... 126	Mociones.....	Presentadas..... 6
	Aprobados..... 91		Aprobadas..... 2
	Retirados..... 3		
	En curso..... 32		
Proposiciones de ley.....	Leídas..... 16	Interpelaciones.....	Anunciadas..... 31
	Aprobadas..... 6		Explanadas..... 12
	Retiradas..... 0		
	En curso..... 10		
Autorizaciones para proceder judicialmente contra señores Diputados.....	Pedidas..... 8	Ruegos y preguntas (orales y escritas).....	243
	Concedidas..... 1	Votaciones nominales.....	49
	Denegadas..... 7	Sesiones públicas.....	92
		Sesiones secretas.....	7

Annex nº 4: Decret del 28 de desembre de 1939 sobre Les Funcions de la Secció Femenina de Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.

Página 7348

BOLETIN OFICIAL DEL ESTADO

29 diciembre 1939

Artículo segundo.—A la Delegación Nacional de la Sección Femenina se le encomienda con carácter exclusivo:

a) La movilización, encuadramiento y formación de las afiliadas pertenecientes a la Sección Femenina de Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.

b) La formación política y educación profesional de las mujeres encuadradas en las restantes secciones del Movimiento. La preparación específica para los distintos servicios se hará bajo la disciplina de la Sección Femenina y con la intervención de éstos.

c) La disciplina en la formación para el hogar de las mujeres pertenecientes a los Centros de Educación, Trabajo, etc., dependientes del Estado, de acuerdo con los respectivos Ministerios.

Artículo tercero.—El Servicio Social de la Mujer, creado por el Decreto número trescientos setenta y ocho, queda adscrito a la Sección Femenina de Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S., bajo la disciplina de su Delegación Nacional, de la que se solicitará la incorporación, justificación y exención del Servicio. Esta Delegación, a través de la Administración General del Partido, percibirá los ingresos a que hacen referencia los artículos seis, nueve, dieciséis y veinte del Decreto número cuatrocientos dieciocho.

Asimismo pasarán a la Delegación Nacional de la Sección Femenina las Instituciones creadas para el cumplimiento del Servicio Social por las movilizadas en él, y que, por su naturaleza no sean de la competencia de otro servicio.

A la misma Delegación corresponderá la movilización, encuadramiento, formación y distribución de la mujer española durante el cumplimiento de su Servicio Social.

Se amplían las prestaciones del Servicio Social a todos los fines de carácter nacional que la Jefatura Nacional del Movimiento determine, u o vez atendidas las necesidades de Auxilio Social.

Artículo cuarto.—En un plazo de treinta días, a contar de la publicación del presente Decreto, la Delegación Nacional de la Sección Femenina elevará a la aprobación de la Superioridad, las disposiciones complementarias para su ejecución.

Artículo quinto.—Quedan derogadas cuantas disposiciones anteriores se opongan a lo dispuesto en este Decreto.

Disposición transitoria.—Hasta la publicación de las disposiciones complementarias a que se refiere el artículo cuarto, se mantendrá en su actual situación toda la organización interna del Servicio Social.

Así lo dispongo por el presente Decreto, dado en Madrid a veintiocho de diciembre de mil novecientos treinta y nueve.—Año de la Victoria.

FRANCISCO FRANCO

GOBIERNO DE LA NACION

MINISTERIO DEL AIRE

DECRETO de 15 de diciembre de 1939 creando la Academia Militar de Ingenieros Aeronáuticos.

La creación del Cuerpo de Ingenieros Aeronáuticos en el Ejército del Aire obliga a organizar el Centro de Estudios y Prácticas, que, al mismo tiempo que forma la Oficialidad profesional del Cuerpo, dé las enseñanzas necesarias a los Ayudantes de Ingenieros, logrando así la unidad de doctrina y

compensación que debe existir entre los que componen un mismo Cuerpo.

Por otra parte, aunque entre las actividades propias del Ingeniero Aeronáutico predominan fuertemente las que tienen carácter militar, debe facilitarse la obtención del Título a los hombres civiles que quieran dedicarse a esta profesión, dándoles la preparación militar necesaria para formar la Escuela de Complemento y aprovechar las importantes servicios que pueden prestar en caso de guerra.

Finalmente, la constitución de la Escuela inicial del

B)

los Cuerpos a que hasta ahora correspondían la inspección de las Leyes del Trabajo, Seguros Sociales y Emigración.

Segunda.—Por el Ministerio de Trabajo se dictará, en el plazo máximo de cuarenta días, el Reglamento de la presente Ley, y convocará los concursos-oposiciones para cubrir los puestos vacantes.

Así lo dispongo por la presente Ley, dada en Madrid a quince de diciembre de mil-novecientos treinta y nueve.—Año de la Victoria.

FRANCISCO FRANCO

PLANTILLA DEL CUERPO DE INSPECCION DE TRABAJO

1 Inspector general de primera.....	18.000 pesetas anuales.
3 Inspectores generales de segunda, a 15.000.....	45.000 » »
15 Inspectores generales de tercera, a 12.000.....	180.000 » »
20 Inspectores provinciales de primera, a 11.000.....	220.000 » »
25 Inspectores provinciales de segunda, a 10.000.....	250.000 » »
65 Inspectores provinciales de tercera, a 8.000.....	520.000 » »
80 Subinspectores provinciales, a 5.500.....	330.000 » »
100 Subinspectores provinciales, a 4.500.....	450.000 » »

DECRETO DE 28 DE DICIEMBRE DE 1939 sobre funciones de la Sección Femenina de Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.

En la atención solícita que esta Jefatura Nacional dedica a la reorganización del Partido, ocupa lugar preeminente la Sección Femenina, por los méritos que sus afiliadas contrajeron durante la guerra en abnegado servicio, de asistencia y hermandad, que es, al propio tiempo, esperanza y promesa de cuanto la mujer española puede realizar ahora en los difíciles tiempos de la post-guerra. Con magnífica disciplina y admirable temple y delicadeza, la Sección Femenina ha llevado a cabo una misión insustituible en las Instituciones de Auxilio Social, Hospitales, Talleres, Lavaderos del Frente, Polvorines, etc.

Ejemplar prestación guerrera y política que en nada ha disminuido las tradicionales virtudes de la mujer española, antes bien, las ha exaltado al calor de una profunda educación religiosa y patriótica, que ha constituido incesante preocupación para la Sección Femenina, en su anhelo hacia una total formación espiritual de la mujer.

Entra, por tanto, dentro de la justicia, confirmar a la Sección Femenina en esta altísima misión que espontáneamente asumió en los tiempos heroicos de la guerra, es, a saber, en la entera formación política y social de las afiliadas al Partido, y extenderla a otros aspectos de la misma índole que, como el Servicio Social de la Mujer, deben ser sometidos, también, a la Delegación Nacional de la Sección Femenina, por ineludible exigencia de unidad, que no permite concebir la autonomía de ningún servicio frente a las Jerarquías del Partido.

Estas razones aconsejan, en definitiva—y para evitar la variedad de servicios y de atribuciones con identidad sustancial de cometido—precisar las funciones que esta Jefatura Nacional encomienda a la Delegación Nacional de la Sección Femenina.

En su virtud,

DISPONGO:

Artículo primero.—La Delegación Nacional de la Sección Femenina es el organismo del Partido a quien se confía la formación política y social de las mujeres españolas en orden a los fines propios de Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.

Annex nº 5. Decret nº 33 aprovació dels Estatuts de la Falange Espanyola. B.O.E del 7 d'agost de 1937.

Boletín Oficial del Estado.—Borgas 7 de agosto de 1937.—Número 791

algunos reglamentados los comités. Asistirán en condición análoga al comité único, aprobado por la Jefatura.

Artículo 7.º Los adheridos podrán ser admitidos, previa solicitud, por la Secretaría General, los Jefes Provinciales y Locales.

Los adheridos servirán a la «Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.», sin ninguno de los derechos del miembro de la misma y sin carácter de tal. Antes del plazo de cinco días el Jefe Provincial a quien correspondía deberá decidir favorablemente sobre la situación del adherido, elevándole a la categoría de militante, o excluyéndolo de la Organización. Contra esta decisión se podrá recurrir ante el Secretario General.

Es cuando un adherido demuestra haber prestado a la Patria servicios importantes durante la guerra, se decidirá sobre su situación en un plazo máximo de quince días. Si el Jefe Provincial no le concediese entonces la condición de militante, el adherido podrá interponer recurso ante el Secretario General con el aval de doce militantes o acompañando a la petición un informe del jefe de unidad de combate o de las Autoridades civiles.

Los que hubiesen ejercido cargos políticos de Administración Central antes del 17 de julio de 1936, deberán solicitar su admisión directamente del Secretario General.

Artículo 8.º Todos los afiliados deberán suscribir la fórmula de adhesión y juramento que establece la Jefatura Nacional del Movimiento.

Los afiliados a «Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.» pagarán la cuota progresiva que se se señala.

Artículo 9.º Todo afiliado a «Falange Española Tradicionalista y de las JONS» recibirá y transmitirá cualquier comunicación relativa al funcionamiento de ella por medio de quien ocupa el puesto directo o inmediatamente superior al suyo en la jerarquía.

Sólo será lícito acudir a los

degrados superiores en el caso de ser denunciados por las inmediatas o por razones graves que deberán poner en conocimiento de quien se dirige, en el mismo momento de hacerlo.

Artículo 10. Se pierde la cualidad de adherido, a voluntad propia o por decisión del Secretario General del Movimiento, de los Jefes Provinciales o de los Jefes Locales. La de militante, por voluntad propia o por decisión del Secretario General del Movimiento o de los Jefes provinciales.

En ambos casos, cuando esta decisión se tome por las Jefaturas del Movimiento, deberá ser apoyada por uno de los miembros siguientes:

- 1.º Conducta delincente.
- 2.º Falta grave contra los deberes de cooperación al Movimiento.
- 3.º Grave quebranto de la disciplina.
- 4.º Por algún acto contra la dignidad Nacional. Contra la decisión de expulsión del Movimiento, podrá recurrir ante la Autoridad inmediatamente superior y en última instancia ante el Secretario General.

CAPÍTULO III

Organización Local

Artículo 11. Para constituirse una falange local se necesitarán al menos veinte afiliados militantes y la autorización de la Jefatura Provincial. Si el número no llegare a veinte, los militantes se adscribirán en todo a la Falange de la localidad más próxima.

Artículo 12. Las Falanges locales ostentarán, sin necesidad de apoderamiento expreso, la representación de la Jefatura del Movimiento, para llevar a cabo actos jurídicos de administración de sus propios recursos, dentro de las normas y limitaciones que determina el Reglamento correspondiente.

Artículo 13. Los órganos de las Falanges locales son los siguientes:

- 1.º El jefe local, nombrado y desistuido por el Jefe Provincial.
- 2.º El Secretario.
- 3.º El Tesorero.

4.º Los Delegados Locales de Servicios y el Jefe Local de Milicias.

Artículo 14. La Jefatura de cada Falanga Local designará y destituirá a sus propios Secretario y Tesorero. En cuanto a los Delegados de Servicios propenderá su nombramiento y destitución a los Delegados provinciales respectivos.

Artículo 15. La Jefatura local dirigirá su vida con plena autoridad y dignidad, siempre dentro del espíritu de los presentes Estatutos y con sujeción a la Jefatura Provincial y Nacional del Movimiento.

Reunirá una vez al mes a los Delegados Locales de Servicios para examen de cuentas y asuntos de trámite; de igual forma procederá siempre que lo considere pertinente para la buena marcha de la Organización.

Artículo 16. Los Secretarios, Tesoreros y Delegados Locales de Servicios tendrán, respecto a la Jefatura local, los deberes y atribuciones que el Secretario General, la Administración y los Delegados Nacionales de Servicios tienen respecto a la Jefatura Nacional del Movimiento, según los capítulos 5 y 10 de los presentes Estatutos.

Artículo 17. Los afiliados a las Falanges locales cuidarán de conservar en todo momento su actitud militante y mantener con dignidad el contacto con el pueblo, haciendo llegar al mismo la constante emoción y ejemplaridad de la «Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.»

Un Reglamento especial detallará su estructura, sus normas y deberes.

CAPÍTULO IV

De las Jefaturas provinciales e Inspecciones Regionales.

Artículo 18. El Caudillo designará para cada provincia una Jefatura encomendada a un solo militante.

Estos Jefes, con plena autoridad y responsabilidad, serán los encargados de transmitir a las Falanges Locales, encasadas en su Provincia, las decisiones del Jefe Nacional del Movimiento, velando por el exacto cumpli-

miento de las mismas, y de inspeccionar los servicios de su demarcación, siendo el órgano superior jerárquico de las Falanges Locales.

Artículo 19. Los artículos 14, 15 y 16 se entenderán aplicados a las Jefaturas Provinciales y a sus rangos y servicios, con arreglo a su jurisdicción jerárquica.

Los órganos Provinciales del Movimiento, son los siguientes:

El Jefe Provincial.

El Secretario.

El Tesorero.

Los Delegados Provinciales de Servicios y el Jefe Provincial de Milicias.

Artículo 20. Las Jefaturas Provinciales ostentarán, sin apodamiento expreso, la representación de la Jefatura del Movimiento para llevar a cabo actos jurídicos de administración de sus propios recursos, con las limitaciones que oportunamente se establezcan.

Remitirá una vez al mes a los Delegados Provinciales de Servicios para examen de cuentas y asuntos de trámite, de igual forma procederá siempre que lo considere pertinente para la buena marcha de la Organización.

Artículo 21. Cuando la Jefatura Nacional del Movimiento lo crea necesario, y por el tiempo que juzgue conveniente, podrá nombrar inspectores Regionales con servicio en varias provincias colindantes sin sede fija, y cuya misión será:

1.ª Hacer que se cumplan por las Jefaturas Provinciales cuantas órdenes y disposiciones emanen de la Jefatura Nacional del Movimiento.

2.ª Vigilar la actividad administrativa de cuantos servicios dependan de estas Jefaturas Provinciales.

3.ª Informar por escrito sobre cuantas inspecciones de funcionamiento de servicios, y otras, se le encomienden.

Los gastos de las Delegaciones Inspectores Territoriales serán satisfechos por el Servicio Nacional de Administración, con cargo, por igual, a las Jefaturas Provinciales que afecten.

CAPÍTULO V

De los Servicios.

Artículo 22. La Jefatura Nacional del Movimiento creará los servicios que considere convenientes para la especificación y multiplicación del trabajo, poniendo las energías de la «Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.», al servicio del Reagrupamiento Nacional.

Al frente de cada Servicio Nacional habrá un Delegado, nombrado y destituido libremente por el Jefe Nacional. Dentro de la disciplina de cada Servicio se crearán las Secciones necesarias para el pleno desarrollo de la obra Nacional-Sindicalista.

Artículo 23. Necesariamente existirán los siguientes servicios:

1. Exterior.
2. Educación Nacional.
3. Prensa y Propaganda.
4. Sección Femenina.
5. Obras Sociales.
6. Sindicatos.
7. Organización Juvenil.
8. Justicia y Derecho.
9. Iniciativas y Orientaciones de la Obra del Estado.
10. Comunicaciones y Transportes del Movimiento.
11. Tesorería y Administración.
12. Información e Investigación.

Habrà también un Inspector Nacional de Educación y Asistencia Religiosa.

Artículo 24. El Jefe Nacional de cada Servicio responde de la eficacia del mismo y establecerá las Delegaciones Provinciales y Locales, con los órganos que sean precisos, manteniéndose con ellos relaciones directas a los fines de la función.

Artículo 25. Los Delegados Provinciales de Servicios actuarán bajo la disciplina política de los Jefes Provinciales y bajo la autoridad y orientación directa de los Jefes Nacionales de Servicio, que deberán nombrarlos y destituirlos libremente, consultados los Jefes Provinciales del Movimiento.

El Jefe Provincial podrá destituir provisionalmente a los Delegados de Servicio, sometiendo, con rapidez, tal medida a la

aprobación definitiva del Jefe Nacional del Servicio y comunicándola al Secretario General.

Artículo 26. Se creará en cada Falange Local los servicios que deben existir.

Sus relaciones de dependencia seguirán, en su grado, las normas señaladas en el artículo anterior.

CAPÍTULO VI

De la Milicia

Artículo 27. En la guerra y en la paz, las Milicias representan el espíritu ardiente de «Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.», y su vital voluntad de servicio a la Patria, en guardia vigilante de sus postulados ante todo enemigo exterior. Más que una parte del Movimiento son el Movimiento mismo, en actitud heroica de subordinación militar.

Artículo 28. El Mando Supremo de las Milicias lo encarna el Caudillo, quien delegará sus prerrogativas en un Jefe Directo y responsable.

La distribución y ordenación jerárquica de las Milicias serán objeto de un Reglamento especial.

CAPÍTULO VII

Sindicatos

Artículo 29. «Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.», creará y mantendrá las Organizaciones Sindicales aptas para encuadrar el Trabajo y la producción y reparto de bienes. En todo caso los Mandos de estas Organizaciones procederán de las filas del Movimiento y serán conformados y tutelados por las Jefaturas del mismo, como garantía de que la Organización sindical ha de estar subordinada al interés Nacional e infundida de los ideales del Estado.

Artículo 30. La Jefatura Nacional de Sindicatos será conferida a un sólo militante y su orden interior tendrá una graduación vertical y jerárquica a la manera de un Ejército creador, justo y ordenado.

el Consejo en caso de muerte o incapacidad física.

Artículo 43. El Consejo se reunirá obligatoriamente todos los años el día 17 de julio y cuantas veces sea convocada por el Caudillo.

En la primera reunión prestarán juramento, el Jefe y los Miembros del Consejo, el juramento de la «Falange Española Tradicionalista y de las JONS», por España, por Cristo y los Santos Evangelios.

Artículo 44. Todos los Miembros serán convocados por escrito con diez días de anticipación, con el fin de que puedan conocer los asuntos contenidos en la Orden del día, y proponer nuevos temas por escrito. Sin embargo, siempre que el Caudillo lo crea conveniente, la convocatoria podrá ser inmediata.

CAPÍTULO II

Artículo 45. El Caudillo designará libremente al Secretario General, cuyos deberes y atribuciones son:

1. Recibir de la Jefatura todas las órdenes que hayan de transmitirse a cualquiera de los órganos del Movimiento.
2. Mantener la comunicación entre el Jefe Nacional y todas las Jefaturas.
3. Inspeccionar y dirigir, por delegación del Jefe Nacional, la marcha de todas las demás Jefaturas y Servicio.
4. Proponer al Mando las medidas que considere convenientes a la disciplina y a la actividad del Movimiento y que no trasciendan a la competencia del Consejo Nacional.
5. Llevar constancia documental de las actuaciones de «Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.»
6. Actuar como Secretario en las reuniones del Consejo Nacional.
7. Servir de enlace entre el Movimiento y el Estado, participando en las tareas del Gobierno.

Artículo 46. El Secretario General podrá ser depuesto por el Jefe Nacional, siempre que lo considere conveniente o cuando se prometan en tal sentido los

dos tercios del Consejo Nacional.

Este artículo facultará sólo poderla ejercer el Consejo que se reuniera con tal mayoría en la Falange.

CAPÍTULO III

El Jefe Nacional del Movimiento.

Artículo 47. El Jefe Nacional de «Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.», Su primer Caudillo del Movimiento, personifica todos sus valores y todas las fuerzas del mismo. Como jefe de la Gran Hierarquía de esta España adquiere las posibilidades de realizar su destino, y con él las acciones del Movimiento, el Jefe tiene en su persona la máxima absoluta autoridad.

El Jefe responde ante Dios y ante la Historia.

Artículo 48. Corresponde al Caudillo designar a su sucesor, quien recibirá de él las mismas dignidades y obligaciones. El modo de sucesión, previsto en los presentes Estatutos, será reglamentado en sus detalles por el Consejo Nacional.

Artículo 49. En caso de ausencia limitada del Caudillo, y siempre que éste lo crea pertinente, delegará sus atribuciones en el Secretario General, quien le dará cuenta de los actos realizados durante la ausencia o mientras dure la delegación.

CAPÍTULO IV

De la reforma e interpretación de los Estatutos.

Artículo 50. Este Estatuto podrá ser modificado, a propuesta del Jefe Nacional, por el Consejo Nacional.

La interpretación y doctrina corresponde siempre al Caudillo, único que puede determinar las modalidades de circunstancia, ritmo y tiempo para dar forma presente al Anuncio, a los forjadores y continuadores de la Tradición Española, y a todos aquellos que han caído por la Gloria de España.

Dado en Salamanca a cuatro de agosto de mil novecientos treinta y siete.—Segundo Año Triunfal.

Francisco Franco

Presidencia de la Junta Técnica del Estado

Ordenes

Excmo. Sr.: En virtud de las facultades atribuidas a esta Presidencia por el artículo segundo del Decreto número 220 de 17 de febrero último, y aceptando el informe de esa Comisión que estima debidamente justificadas las alegaciones deducidas por la Sociedad Anónima «Cementos y Construcciones Elche», domiciliada en Barcelona, y acordada en Madrid, he acordado conceder a esa entidad los beneficios establecidos en el artículo primero del expresado Decreto.

Dios guarde a V. E. muchos años. Burgos 4 de agosto de 1937.—Segundo Año Triunfal.—Francisco G. Jordana.

Sr. Presidente de la Comisión de Hacienda.

Excmo. Sr.: En virtud de las facultades atribuidas a esta Presidencia por el artículo segundo del Decreto número 220 de 17 de febrero último, y aceptando el informe de esa Comisión que estima debidamente justificadas las alegaciones deducidas por la Sociedad Anónima «J. G. Girón», domiciliada en Madrid y accidentalmente en San Sebastián, he acordado conceder a esa entidad los beneficios establecidos en el artículo primero del expresado Decreto.

Dios guarde a V. E. muchos años. Burgos 4 de agosto de 1937.—Segundo Año Triunfal.—Francisco G. Jordana.

Sr. Presidente de la Comisión de Hacienda.

Excmo. Sr.: En virtud de las facultades atribuidas a esta Presidencia por el artículo segundo del Decreto número 220, de 17 de febrero último, y aceptando el informe de esa Comisión, que estima debidamente justificadas las alegaciones deducidas por la Sociedad Anónima «Cementos y Cales Frías», domiciliada en

A)

BOLETIN OFICIAL

DE LA JUNTA DE DEFENSA NACIONAL DE ESPAÑA

Administración: Gobierno Civil de Burgos

Precio del ejemplar: 875 pesetas

Año 1936

Burgos 16 de septiembre

Número 22

SUMARIO

Decreto número 108.—*Declarando fuera de la Ley a los partidos y agrupaciones políticas que desde la convocatoria de las elecciones celebradas el 16 de febrero último han integrado el llamado Frente Popular, señalando las medidas y sanciones por haberse de adoptarse tanto sobre aquellas como sobre los funcionarios públicos y los de empresas subvencionadas por el Estado.*

Decreto 109.—*Acordando que los Jefes, Oficiales, Suboficiales y chicos de tropa del Ejército y Armada que hayan sido sancionados por el movimiento del 19 de agosto de 1932 o por los hechos desarrollados en Alcalá de Henares, en la primavera pasada, podrán ser reintegrados a su Cuerpo, previa inspección de los interesados.*

Orden 136.—*Concediendo el desamparo y consideración del cargo correspondiente al empleo de Alférez, en las condiciones que se determinan, a los alumnos de las Academias militares que están actuando en operaciones activas de campaña.*

Orden 137.—*Dejando sin efecto la Orden de 18 de agosto pasado, por la que se declaraba suspendido de empleo y sueldo al Interventor del Estado en la Compañía de Petróleos de Madrid, Zaragoza, Alcaide, D. Enrique María Gázdaro.*

Orden 138.—*Reintegrando al cargo de Tesorero de la Delegación de Hacienda de la provincia de Pontevedra, a D. Lino Sáenz Andreu.*

Orden 139.—*Ampliando la Orden de 2 de los corrientes, sobre aplicación de la censura postal a los pliegos que se dirigen a los Vocales de la Junta de De-*

fensa, para la correspondencia dirigida a las Autoridades Militares que manden Division.

Orden 140.—*Declarando apto para el ascenso al Oficial tercero del Cuerpo de Oficinas militares, D. Julio González Rendón.*

Orden 141.—*Rectificando la de 28 de agosto último, sobre provisión de sueldos de Marabos en las Escuelas graduadas.*

Orden 142.—*Disponiendo que el Capitán de Infantería, D. Joaquín Vega Benavente, mande en situación de disponible en Canarias.*

Orden 143.—*Dictando normas para la confección de la Bandera de España y reservando las fórmulas reglamentarias de recepción y prestación de juramento ante ella.*

Administración de Justicia.—*Cédula de regarmentación.*

PRESIDENCIA DE LA JUNTA DE DEFENSA NACIONAL

Decreto núm. 108

Durante largo tiempo ha sido España víctima de actuaciones políticas desarrolladas por algunos partidos que, lejos de cooperar a la prosperidad de la Patria, satisfacían ambiciones personales con detrimento del bien común, pero nunca, como en los momentos anteriores al presente, ha culminado el antipatriotismo en la formación de entidades que, bajo apariencia política, envenenaron al pueblo con el obsecamiento de supuestas reivindicaciones sociales, espejelo

para que las masas obreras siguieran a sus dirigentes, quienes las aprovecharon para medrar a su costa, lanzarlas a la perpetración de toda clase de desmanes y cristalizar al fin, en la formación del funesto llamado Frente Popular, de cuyos males, si responsables son las agrupaciones dichas, no lo son menos aquellas personas físicas que, con su actuación anterior o coetánea, directa o indirecta, han sido autores materiales o por inducción de los daños y perjuicios sufridos por el Estado y por los particulares, con motivo de la abrumada resistencia sostenida contra el movimiento nacional, por lo que procede adoptar, contra

unos y otros, medidas encaminadas a garantizar la responsabilidad que en su día pueda alcanzarse para la indemnización procedente, en la inteligencia de que medida elemental y básica de saneamiento es declarar fuera de la Ley a las agrupaciones de actividades ilícitas que siempre estuvieron al margen de ella; en vista de lo cual, como Presidente de la Junta de Defensa Nacional y de acuerdo con la misma, vengo en decretar:

Artículo primero. Se declaran fuera de la Ley todos los partidos y agrupaciones políticas o sociales que, desde la convocatoria de las elecciones celebradas en fecha 16 de febrero del

B)

Núm. 44	BOLETÍN OFICIAL DEL ESTADO	Página 825
<p>Los procedimientos para la imposición de las sanciones, para su ejecución práctica y para la resolución de las reclamaciones de terceros se regulan con normas sencillas, en las que se auna la conveniencia de obtener resoluciones rápidas con la necesidad de respetar los derechos de defensa y los intereses legítimos de personas no responsables.</p> <p>Y, por último, la adaptación de las situaciones jurídicas creadas en virtud de los preceptos anteriores a la nueva ordenación legal, se determina por medio de las disposiciones transitorias con que termina la Ley.</p> <p>Los elevados propósitos en que ésta se inspira, la madura reflexión que ha puesto el Gobierno en redactarla y el patriótico y sereno espíritu de justicia de los Tribunales y organismos que la han de aplicar conducirán seguramente, a hacer de ella uno de los más firmes cimientos de la reconstrucción de España, Y, por ello,</p>		
DISPONGO:		
TÍTULO I		
(Parte sustantiva)		
CAPÍTULO I		
Declaraciones generales		
<p>Artículo 1.º—Se declara la responsabilidad política de las personas, tanto jurídicas como físicas, que desde primero de octubre de mil novecientos treinta y cuatro y antes de dieciocho de julio de mil novecientos treinta y seis, contribuyeron a crear o a agravar la subversión de todo orden de que se hizo víctima a España y de aquellas otras que, a partir de la segunda de dichas fechas, se hayan opuesto o se opongan al Movimiento Nacional con actos concretos o con pasividad grave.</p> <p>Artículo 2.º—Como consecuencia de la anterior declaración y ratificándose lo dispuesto en el artículo 1.º del Decreto número ciento ocho, de fecha trece de septiembre de mil novecientos treinta y seis, quedan fuera de la Ley todos los partidos y agrupaciones políticas y sociales que, desde la convocatoria de las elecciones celebradas en dieciséis de febrero de mil novecientos treinta y seis, han integrado el llamado Frente Popular, así como los partidos y agrupaciones aliados y adheridos a éste por el solo hecho de serlo, las organizaciones separatistas y todas aquellas que se hayan opuesto al triunfo del Movimiento Nacional.</p> <p>Se entenderán comprendidos en esta sanción los siguientes partidos y agrupaciones: Acción Republicana, Izquierda Republicana, Unión Republicana, Partido Federal, Confederación Nacional del Trabajo, Unión General de Trabajadores, Partido Socialista Obrero, Partido Comunista, Partido Sindicalista, Sindicalista de Pestaña, Federación Anarquista Ibérica, Partido Nacionalista Vasco, Acción Nacionalista Vasca, Solidaridad de Obreros Vascos, Esquerra Catalana, Partido Galleguista, Partido Obrero de Unificación Marxista, Ateneo Libertario, Socorro Rojo Internacional, Partido Socialista Unificado de Cataluña, Unión de Rabassaires, Acción Catalana Republicana, Partido Catalanista Republicano, Unión Democrática de Cataluña, Estat Català, todas las Logias masonicas y cualesquiera otras entidades, agrupaciones o partidos filiales o de análoga significación a los expresados, previa declaración oficial de hallarse, como los anteriormente relacionados, fuera de ley.</p> <p>Artículo 3.º—Los partidos, agrupaciones y organizaciones declaradas fuera de la ley, sufriran la pérdida absoluta de sus derechos de toda clase y la pérdida total de sus bienes. Estos pasaran íntegramente a ser propiedad del Estado.</p> <p>Quedan confirmadas las incautaciones llevadas a cabo en aplicación de lo dispuesto en el artículo 2.º del Decreto número ciento ocho antes citado y en sus disposiciones complementarias y concordantes.</p>		

A)

